

प्राप्तिस्थानम्
सा. चन्दुलाल जमनादाम
छापी (वडोदरा स्टेट)

लक्ष्मिग्रीश्वरजैनग्रन्थमाला ।

१	जैनग्रन्थविधि सप्तह	०-८-०
२	हीरप्रभोत्तराणि	०-१०-०
३	श्रीपालचरित्रम्	०-०-०
४	नच्यन्यायविभाकरः	०-८-०
५	पंचमूत्रम्	(प्रेम)
६	आरभमिद्धिः	(")

मुद्रक :

सा. गुलाबचंद लालुभाई
श्री मदीदव श्री प्रेष-भावनगर.

प्र....स्ता....व....ना.

सुविदिनमेवैतद्विवेचनाश्चिनलोचनानां पक्षपातगन्धविधुराणां
 महद्वाना लब्धवर्णोममराणां ददभ्यर्हणार्होर्हच्छासनं स्याद्वाहरन्-
 प्रभाभामुर दाशनिबान्वेषणाध्वनि कियत्नामज्ञाम्यमुपयातीति ।
 एवान्तपिशाचिवावेणाधिष्ठा हि दर्शनान्तरीयाः कदापि नैकमपि
 वस्तु चाधानभ्येत निजेतुं पामयन्तो परस्परविरोधिनिम्मारयावप्र-
 पद्येन केचत् पामरात् मरलहृदयान पातयन्ति निर्भृतिमुग्रन-
 मारगमनमार्गोत्सुदलितेषु । प्रत्यक्षेण पश्यन्तोऽपि अनुमानेनानु-
 निव्यन्तोऽपि शब्देन पुद्गामाना अपि भङ्गयन्तरेण स्वयं ब्रह्म-
 न्तोऽपि वस्तुनक्षमनेकान्तं नितलस्वकुन्तर्वयमनावासितमानेना
 भृशं प्रतिषोधिनामन्तोऽपि न चेतयन्त इति किं भ्रम. कर्मवैचिष्य
 गौराच्यमेतेषाम् ॥

अनेकान्तबाहोऽथ वचिदपि क्यञ्चिदपि विरोधलेहेनाप्य-
 नाप्रान्तः नीलभ्येन पदार्थतत्त्वप्रशोधनपाटिष्ठमसर्वज्ञाने न कथ-
 चिदपि प्रतिपाद्यमानो भवितुमर्हतीति नैषात्र कस्यापि प्राज्ञानहः ।
 एतद्वाप्रधानेन ज्ञेनागमेन रत्नत्रयमेष परमनिर्भृतिभाषनाय
 प्रभवतीति प्रतिपादितम् । तत्त्वभङ्गारत्नं ज्ञानरत्नं विचाररत्नमिति
 रत्नत्रयम् । एवञ्च ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः प्रतिपादितो भवति ।
 तत्र रत्नत्रयविषया अनेके ग्रन्थाः प्राचीनाचार्यसंरक्ष्याः सुवि-
 दाद्या वरीयुतति । परं केचिन्निगूढत्वाद्बालानां दुरवगाहाः केचन
 तत्त्वानामेष प्रतिपादयाः अन्ये ज्ञानानामेषापरं तु चारित्र्ययैव ।
 अतो नैतेभ्योऽनापमेन बालानां मह्यं घटत इति मन्वानैर्देवा-

लुभिः कविकुलकिरीटव्याख्यानवाचस्पतीति गरीयःपद्वीविभूषि-
 तैर्नेकासु भापासु नानामन्थप्रणेतृभिर्विचक्षणप्रवरैर्भेद्यजनतां
 पप्रणोदिभिर्जेनजगद्वन्दितचरणारविन्दैः प्रातस्मरणीयैराचार्यवरैः
 श्रीमद्विजयकमलसूरीश्वरपट्टालद्वारैर्विजयलब्धिमूरीश्वरैः प्राचीन-
 पन्थानमवलम्ब्य मरलतया मन्थोऽयं व्यरचि ।

अत्र च भागत्रयमस्ति सम्यक्भ्रद्धानिरूपणं सम्यक्संवित्रि-
 रूपणं सम्यक्चरणनिरूपणमिति । प्रथमे तत्त्वानां नवानां द्वितीये
 मतिश्रुतायधिमनःपर्ययकेवलज्ञानरूपाणां प्रनाणानां तृतीये चरण-
 करणयोरमुगमतया निरूपणं कृतमस्ति । वैशिष्ट्यत्राश्रेयमेव यत्तत्त्वा-
 दीनां कचिलक्षणरूपेण कचित्कल्याणुमेयतया कचित्स्वरूपवर्णन-
 रूपेण कचिषोपलक्षतया प्रदर्शितानि स्वरूपाणि यतो बालानां
 तर्ककौशल्यमप्युदीयादिति । तथा सम्यक्भ्रद्धानविशरणानि मोक्ष-
 मार्गाः, सूक्ष्मेकेन्द्रियद्वित्रिषतुरिन्द्रियेत्यादिवाक्यैरनेके न्याया
 सूप्यन्ते । तदेतत्पर्य एभिरेव मन्थकृद्भिर्मुद्रणाय मन्थदाया श्लेषा
 टीकायां प्रदर्शयन्ते । अतो विचारकुशले कोविदतत्त्वैरन न्यून
 धिकृत्यं नोऽप्रेक्ष्यम् ॥

तदत्र मन्थोऽयं विदुषां पत्नियोवाप पुरतस्समुपस्थाप्यत
 लेज्जनमुद्राप्रमादत्रा भ्रशुडीर्विशोभ्य शुणरोपविषेधनकुशलेमं
 मांसदैनुपददृष्टाऽयं विलोकनीय इत्याशाभे—

इंद्रनगरे
 पीपलवृक्षसंभ्रम्याम
 १०-१-३५

सुनिर्दिष्टमपिज्ञयः ।

॥ ॐ नमो वीतरामाय ॥

श्रीमद्विजयलक्ष्मिसूरीश्वरविरचिनः

तत्त्वन्यायविभाकरः ॥

भक्तयुद्धं कनकमसुराधिपतिरःकोटीरत्नप्रभा-
मानस्मेरपदाम्बुजं निरुपमज्ञानप्रभाभासुरम् ।
रागद्वेषतृणादिपावकनिभं घापीसुषाम्भोनिधिं,
श्रीमद्वीरजिनेश्वरं प्रतिदिनं घन्दे जगद्वाङ्मनम् ॥

प्रज्ञायं भवसंमदिष्णुक्थकमौढोक्तिविद्राघण-
प्रहयं जीवगणोपजीवकदयादृष्टिप्रकर्षोऽज्वलम् ।
नस्या श्रीकमलाख्यसूरिमसकृद्भवात्वा च जैनायमं,
तत्त्वन्यायविभाकरं सुललितं ग्रन्थं शकुर्वे मुदा ॥

सम्पक्श्चद्दासंविघरणानि मुक्त्युपायाः । तत्त्वे-
व्यास्था सम्पक्श्चद्दा । तत्र तत्त्वानि जीवाजीव-
सुण्यपापाश्रयसंवरनिर्जरापंधमोक्षा नथ । जीवा
अनन्ताः ॥

धर्माधर्माकाशकालपुद्गलाः पञ्चाजीवाः । जीवे-
संहैतान्येव पद् द्वय्याणि । दर्शनान्नराभिमतप-
दार्थानामत्रैवान्तर्भावः । पुण्यादितत्त्वानामप्यय-
मेव न्यायः ॥

तत्र पुण्यपापाश्रवचन्धानां पुद्गलपरिणामत्वात्
पुद्गलेषु, संवरनिर्जरामोक्षाणां जीवपरिणामत्वाच्ची-
वेष्वन्तर्भावः । कालं विहाय पञ्चास्तिकाया भवन्ति
गुणपर्यायमामान्यविशेषादयस्य स्वैव महच्छब्दे ।

पुण्यस्य तु सातोमैर्गांश्रमनुष्यद्विकसुरद्विकप-
क्षेत्रिद्रयजातिपञ्चदेहादिमश्रितनृगाद्गादिमसंहननसं-
स्थानप्रशस्तवर्णशत्रुत्कामुक्लपुपराधानोच्छयामान-
पोष्योमशुभमगतिनिर्माणश्रमदशक, गुरुरनरतिगंगा-
गुप्तीर्षकरनामकर्मरूपेण द्विचत्वारिंशद्वेदाः ॥

ज्ञानान्नरागदशक, दर्शनापरणीगनयक, तीर्षगां-
श्रामानमिध्यात्यम्भायरदशक, निरयत्रिक, क, पापपञ्च-
विंशतिरिर्षेन्द्रिक, क, द्विप्रिनतुजांति, कृष्णगल्पुपपाना-
प्रशस्तवर्णशत्रुत्कामुक्लपुपराधानोच्छयामानभेदात् छ-
शीतिविधः पापः ॥

आश्रवन्तु इन्द्रियपञ्चक, क, पापशत्रुत्कामुक्लपुपराधान-
योगत्रिक, श्रियापञ्चविंशतिभेदाद्दशान्यात्रिंशद्विधः ॥

पञ्चमिनित्रिगुत्तिडाकिंशतिपरिपट्टदशयनि-

धर्मद्वादशभावनापञ्चारिध्रभेदात्संवरस्सप्तपञ्चाश-
द्विधः ॥

पात्याभ्यन्तरपट्टकरूपतपोभेदेन द्वादशप्रकारा
निर्जराः ॥ प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशभेदा घतुर्विधो
पन्धः । मोक्षस्तु सत्पदप्ररूपणाद्द्रव्यप्रमाणक्षेत्रस्प-
र्शनाकालान्तरभागभावाल्पयहुत्वैर्नवविधः ॥

तत्र चेतनालक्षणो जीवः । स द्विविधः । संसा-
र्यसंसारिभेदात् । अत्र चेतनत्वेन जीव एकविधः,
प्रसंस्थावरभेदेन द्विविधः । पुंस्त्रीनपुंसकभेदेन त्रि-
विधः । नारकनिर्यङ्मनुष्यदेवभेदेन चतुर्विधः ।
इन्द्रियभेदेन पञ्चविधः । पृथिव्यप्तेजोवायुवज्रस्पति-
प्रसंभेदेन षड्विध इत्येवं विस्तरतस्त्रिपष्टयधिक-
पञ्चशतविधोऽपि भवतीति विज्ञेयः ॥

सकर्मा संसारी । देहमात्रपरिमाणः, स च सू-
क्ष्मैकेन्द्रियद्वित्रिनतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियभे-
देन सप्तविधोऽपि प्रत्येकं पर्याप्तापर्याप्तभेदतश्चतु-
र्दशविधः ॥

आहारशरीरेन्द्रियोच्छ्वासभाषामनोरूपविप-
यभेदात् पर्याप्तिप्योदा । शरीरादिपञ्चयोग्यदलिक-

द्रव्यादानक्रियापरिसमाप्तिराहारपर्याप्तिः । गृहीत-
शरीरवर्गणायोग्यपुद्गलानां शरीराद्दोषाद्गतया रचन-
क्रियासमाप्तिश्शरीरपर्याप्तिः । त्वगादीन्द्रियनिर्व-
र्तनक्रियापरिसमाप्तिरिन्द्रियपर्याप्तिः । श्वासोच्छ्वा-
सयोग्यद्रव्यादानोत्सर्गशक्तिविरचनक्रियासमाप्तिः
श्वासोच्छ्वासपर्याप्तिः । भाषायोग्यद्रव्यपरिमहवि-
सर्जनशक्तिनिर्माणक्रियापरिसमाप्तिर्भाषापर्याप्तिः ।
मनस्त्वयोग्यद्रव्याहरणविसर्जनशक्तिजननक्रियाप-
रिममाप्तिर्मनःपर्याप्तिः । आत्मनः पौद्गलिकक्रिया-
विशेषपरिममाप्तिः पर्याप्तिः ॥

स्वस्वयोग्यपर्याप्तिपूर्णत्वभाजः पर्याप्ताः । स्व-
स्वपर्याप्तिपूर्णतायिकला अपर्याप्ताः ॥

तत्रैकेन्द्रियस्याद्याधनम्यः । द्वित्रिचतुरिन्द्रिया-
संज्ञिपक्षेन्द्रियाणां पञ्च । सञ्ज्ञिपक्षेन्द्रियाणां षट्प-
र्याप्तयः ॥

सूक्ष्माद्य निगोदादियत्तिनः । वायुराः स्थूल-
पृथिवीकायिकादयः । द्वीन्द्रियाः क्रिम्पादयः । त्री-
न्द्रियाः पिपीलिकादयः । चतुरिन्द्रिया धमरादयः ।
असञ्ज्ञिपक्षेन्द्रिया मनोहीना अगर्भजा मीनादयः ।
सञ्ज्ञिपक्षेन्द्रिया देयमनुजादयः । एत एव प्राणिनः ॥

तत्र प्राणा द्रव्यभाष्यभेदेन द्विविधाः । द्रव्यप्राणाः

पञ्चेन्द्रियमनोवाक्कायबुद्धोच्छ्वासासायुषि दश । अन-
न्नज्ञानदर्शनशरिग्रहीर्षात्मकाद्यन्यारो भाष्यप्राणाः॥
स्पर्शाकायोच्छ्वासायुष्येकेन्द्रियाणाम् । रमवाग्भ्यां
सप्त एयोपता द्वीन्द्रियाणाम् । घ्राणेन संहते घ्रीन्द्रि-
याणाम् । शब्दुषा संहते एष चतुरिन्द्रियाणाम् ।
श्रोत्रेण सप्तमी असंज्ञिनाम् । मनसा संहते मंज्ञि-
पञ्चेन्द्रियाणाम् । अनन्नज्ञानदर्शनशरिग्रहीर्षाणि
चन्यारि मिद्वानां भाष्यप्राणाः ॥

निर्धुनाशेषकर्मा असंमारी । स एष सिद्धो जिना-
जिनतीर्षाणीर्षादिभेदभिन्नधरमजरीरत्रिभागोनाका-
शप्रदेशायगाही च ॥

इति जीवनिरूपणम्

चेतनाशून्यं द्रव्यमजीवः । गत्यसाधारणहेतु-
द्रव्यं धर्मः । तत्र प्रमाणं जीवपुद्गलानां गतिर्षास्त्व-
निमित्तापेक्षा गतित्वात् जलस्यमत्स्पादिगतियदि-
त्यनुमानम् । असंख्येयप्रदेशात्मको लोकाकाश-
व्यापी च ॥

स्थित्यसाधारणहेतुर्द्रव्यमधर्मः । प्रमाणञ्चात्र
जीवपुद्गलानां स्थिनिर्षास्त्वनिमित्तापेक्षा स्थितित्वात्त-
रुच्छायास्यपान्थवदित्यनुमानम् । असंख्येयप्रदेशा-
त्मको लोकाकाशव्यापी च ॥

अवगाहनागुणमाकाशम् । मानन्तु द्रव्याणां युगपदवगाहस्माधारणयाद्यनिमित्तापेक्षो युगपदवगाहत्वादेकसुरोवर्तिमत्स्यादीनामवगाह्यदित्यनुमानम् । लोकालोकभेदेन तद्द्विविधम् । चतुर्दशरज्जुप्रमाणः पञ्चास्तिकायात्मको लोकमन्द्वाप्योऽसंख्येयप्रदेशात्मको लोकाकाशः । तद्भिन्नोऽग्न्योकाकाशोऽनन्प्रदेशात्मकः ॥

धर्मादयस्त्रयोऽपि स्कन्धदेशप्रदेशभेदेन त्रिविधाः । पूर्णं द्रव्यं स्कन्धः । माध्यमिकौपाधिकभागादेशाः । केवलप्रज्ञापत्रिकल्पितमृद्धमनसो भागः प्रदेशः ॥

वर्तनालक्षणः कालः । स च वर्तमानरूप एक एव । सोऽपि निश्चयव्यवहाराभ्यां द्विविधः । वर्तनादिपर्यायस्वरूपो नैश्चयिकः । ज्योतिश्चक्रध्रमणजन्यस्समघावलिकादिलक्षणः कालो व्यावहारिकः । वस्तुनस्तु कालोऽयं न द्रव्यात्मकः । किन्तु सर्वद्रव्येषु वर्तनादिपर्यायाणां सर्वदा सद्भावादुपचारेण कालो द्रव्यन्वेनोच्यते ॥

वर्तनादिपर्यायाश्च वर्तनाक्रियापरिणामपरत्वापरत्वरूपेण चतुर्विधाः । तत्र सादिसान्नसाद्यनन्तानादिमान्तानाद्यनन्तभेदभिन्नेषु चतुःप्रकारेण्ये-

अतीवनिरूपणम्

केनापि केनचित्प्रकारेण द्रव्याणां वर्तनं वर्तनेत्यु-
 च्यते । इयं वर्तना प्रतिममयं परिवर्तनात्मिका,
 नामो विवक्षितवर्तना द्विसमयं गायदपि स्थिति
 बुद्धे, अतो वा वर्तनायाः परापृच्छिता पर्यागत्येना-
 धिधीयते । भूतकाले भूता भविष्यति भविष्यन्त्यो
 वर्तमानकाले च भवन्त्यो वा वा द्रव्याणां चेष्टा सः
 क्रियापर्यायः । प्रयोगपरिणामविश्रमापरिणामाभ्यां
 जायमाना नर्मान्त्यप्राचीनत्वलक्षणा वा परिणति-
 म्म परिणामः । यदाश्रयतो द्रव्येषु पूर्वापरभावित्य-
 व्यपदेशः स परत्यापरत्वपर्यायः ॥

रूपयन्त पुद्गलाः । एते रसगन्धस्पर्शपन्तोऽपि ।
 लोकाकाशाद्यापिनः । ते च स्वान्धदेशप्रदेशपरमाणु-
 भेदेन चतुर्विधाः । कृत्स्नतया परिकल्पितपरमाणु-
 गुणमूहः स्वान्धः । प्रदेशादप्राचीनस्वान्धभाग-
 देशः । केषलप्रज्ञागम्यस्वान्धानुवर्तिसूक्ष्मतमभाग-
 प्रदेशः । स एव पृथग्भूतधोत्परमाणुरिति व्ययद्विषय-
 अयं परमाणुस्वर्यान्निमकारणं द्रव्यानारभ्यः क-
 लिङ्गकश्च । शब्दान्धकारोद्योतप्रमाच्छायात्पर-
 परिणामयान् । परमाणुनां परिणामविशेषात्
 पृथिवीजलतेजोवायुशरीराणि ॥

अतीवनिरूपणम्

शब्दित्या-जन प्रन्दाहनं.

विश्वे. (नवतुजाना.)

पौद्गलिकसुखोत्पत्तिजनकं कर्म पुण्यम् । पौद्गलि-
कमेतत् । इदमेव द्रव्यपुण्यमुच्यते । द्रव्यपुण्यनामक-
कर्मोत्पत्तिहेतुरात्मनश्शुभाध्यवसायो भावपुण्यम् ।

आयुर्नामगोत्रकर्मभिन्नमनुकूलवेदनीयं कर्म सा-
तम् । वेदनीयायुर्नामकर्मभिन्नं गौरवजनकं कर्म
उच्चैर्गोत्रम् । मानुपत्वपर्यायपरिणतिप्रयोजकं कर्म
मनुजगतिः । यद्गत्या स्वस्योत्पत्तिस्थानं गच्छतो
जीवस्यानुश्रेणि गतिनियामकं कर्म आनुपूर्वी ।
मनुष्यत्वोपलक्षिता आनुपूर्वी मनुष्यानुपूर्वी । इमे
मनुष्यद्विकशब्दवाच्ये ॥

देवत्वपर्यायपरिणतिप्रयोजकं कर्म सुरगतिः ।
देवत्वोपलक्षिताऽऽनुपूर्वी सुरानुपूर्वी । इमे सुरद्विके ॥

पञ्चेन्द्रियशब्दप्रवृत्तिनिमित्तभूतसदृशपरिण-
त्यात्मकजानिधिपाकोदयवेद्यं कर्म पञ्चेन्द्रियजानिः ।

औदारिकशरीरयोग्यगृहीतपुद्गलानां शरीरतया
परिणमनप्रयोजकं कर्मौदारिकशरीरम् । वैक्रिय-
पुद्गलानां शरीरत्वेन परिणमनहेतुः कर्म वैक्रियश-
रीरम् । आहारकपुद्गलानां देहनया परिवर्तनसमर्थं
कर्म आहारकशरीरम् । तैजस्यर्गणागनपुद्गलानां
शरीरतया परिवर्तकं कर्म तैजसशरीरम् । कामण-

वर्गणागतपुद्गलानां शरीरत्वेन परिवर्तनहेतुः कर्म
 कर्मणशरीरम् । इमानि पञ्च देहानि । तत्राद्यं
 शरीरं निर्यद्मनुष्याणाम् । द्वितीयं देवनारकिणाम् ।
 तृतीयं चतुर्दशपूर्वधरस्यैव । तुर्यपञ्चमे संसारिणां
 मर्त्येषाम् । कर्मणं विहायान्यान्युपभोगवन्ति ॥

अद्धानि शिरःप्रभृतीन्वष्टौ, उपाद्धानि तदवय-
 वाहुन्यादीनि, एतन्निमित्तकमौदारिकशरीरसम्प-
 न्धिकर्म औदारिकाद्गोपाद्धानाम् । तादृशं वैक्रियशरी-
 रसम्पन्धिकर्म वैक्रियाद्गोपाद्धानाम् । तादृशमेवाहार-
 कशरीरसम्पन्धिकर्म आहारकाद्गोपाद्धानाम् । इमानि
 आदिमप्रितनूपाद्धानि । तैजसकर्मणोस्त्वात्मप्रदेश-
 तुल्यसंस्थानत्वाच्च भवन्त्यद्गोपाद्धानि । एवमेकेन्द्रि-
 यशरीराणामप्यद्गोपाद्धानि न भवन्ति । घनस्पत्या-
 दिषु शाब्दादीनामद्गत्वादित्यवहारो न यास्त्विक-
 किन्तु भिन्नजीवस्य शरीराण्येव ते ॥

अस्थिरचनाविशेषसमंहननम् । उभयतो मर्क-
 पन्थपद्वयोरस्थनोः पदाकृतिनाऽपरास्त्वा परिवर्-
 तयोरुपरि तदस्थिग्रयभेदिकीलिकान्मकान्यास्थि-
 शिष्टत्वप्रयोजकं कर्म घर्षभनाराणम् । इदमस्ति
 संहननम् ॥

विशेषसंस्थानम् । सामुद्रिकलक्षण

पनाम । तद्य भानुमण्डलगतभूकायिकानाम् ।
 गात्राणामनुष्णप्रकाशप्रयोजकं कर्म उद्योतनाम ।
 तद्य यतिदेवोत्तरवैश्रियचन्द्रग्रहतारारत्नादीनाम् ।
 प्रशस्तगमनहेतुः कर्म शुभगतिनाम । जातिलि-
 द्वाङ्गप्रत्यङ्गानां प्रतिनियतस्थानसंस्थापनाप्रयोजकं
 कर्म निर्माणनाम । उष्णाद्यभितप्तानां स्थानान्तर-
 गमनहेतुभूतं कर्म प्रसनाम । चक्षुर्वेद्यशरीरप्रापकं
 कर्म पादरनाम । स्वयोग्यपर्याप्तिनिर्वर्तनशक्तिसंपा-
 दकं कर्म पर्याप्तनाम । प्रतिजीयं प्रतिशरीरजनकं
 कर्म प्रत्येकनाम । शरीराययवादीनां स्थिरत्वप्रयो-
 जकं कर्म स्थिरनाम । उत्तरकायनिष्ठशुभत्वप्रयो-
 जकं कर्म शुभनाम । अनुपकारिण्यपि लोकप्रियता-
 पादकं कर्म सौभाग्यनाम । कर्णप्रियस्वरवस्त्वप्रयो-
 जकं कर्म सुस्वरनाम । घघनप्रामाण्याभ्युत्थानादिप्रा-
 पकं कर्माऽऽदेयनाम । यशःकीर्त्युदयप्रयोजकं कर्म
 यशःकीर्तिनाम । एकदिग्गमनात्मिका कीर्तिः सर्व-
 दिग्गमनात्मकं यशः, दानपुण्यजन्या कीर्तिः, शौर्य-
 जन्यं यश इति या ॥ इमानि त्रसदशकानि ॥

देवभयनियामकारणायुःप्रापकं कर्म देवायुः ।
 मनुजभयनियामनिदानायुःप्रापकं कर्म मनुष्यायुः ।
 निर्यन्त्रभयनियासहेत्यायुःप्राप्तिजनकं कर्म निर्यगायुः ।

अष्टमहाप्रानिहार्याद्यनिशयप्रादुर्भवनिमित्तं कर्म
तीर्थकरनाम ॥

पुण्यमिदं कार्यकारणभेदेन द्विविधम् । एतानि
कर्माणि कार्यरूपाणि जीवानुभवप्रकाराणि । एतेषां
हेतवस्तु सुपात्रेभ्योऽन्ननिर्वचयवसनिवासोजलमं-
स्तारकादीनां प्रदानम् । मनमद्गुभसंकल्पः । वा-
क्काययोद्गुभव्यापारः । जिनेश्वरप्रभृतीनां नमनादय
इति दिक् ॥

इति पुण्यतत्त्वम्

दुःखोत्पत्तिप्रयोजकं कर्म पापम् । पादलिकमे-
तत् । इदमेव द्रव्यपापमुच्यते । द्रव्यपापनामककर्मा-
त्पत्तिकारणात्माशुभाध्यवसायो भावपापम् ॥

इन्द्रियानिन्द्रियजन्याभिलापनिरपेक्षबोधोऽऽव-
रणकारणं कर्म मतिज्ञानावरणम् । मतिज्ञानसा-
पेक्षशब्दसंस्पृष्टार्थग्रहणाऽऽवरणकारणं कर्म श्रुत-
ज्ञानाऽऽवरणम् । इन्द्रियानिन्द्रियनिरपेक्षमूर्तद्रव्य-
विषयप्रत्यक्षज्ञानाऽऽवरणनिदानं कर्माधिज्ञानाऽऽव-
रणम् । इन्द्रियानिन्द्रियनिरपेक्षसंज्ञिपञ्चेन्द्रियम-
नोगतमायज्ञापकात्मप्रत्यक्षज्ञानाऽऽवरणसाधनं कर्म
मनःपर्ययाऽऽवरणम् । मनइन्द्रियनिरपेक्षलोकालो-

कवर्त्तिसकलद्रव्यपर्यायप्रदर्शकप्रत्यक्षज्ञानाऽऽवरण-
साधनकर्म केवलज्ञानाऽऽवरणम् । इति ज्ञानावरणीय
पञ्चकम् ॥

सामग्रीसमवधानासमवधाने सति दानसाम-
र्थ्याभाषप्रयोजकं कर्म दानान्तरायः । सम्पत्त्याधि-
तेऽपि दातृसकाशादलाभप्रयोजकं कर्म लाभान्त-
रायः । अनुपहृताद्दस्यापि ससामग्रीकस्यापि भो-
गासामर्थ्यहेतुः कर्म भोगान्तरायः । एकशो भोग्यं
भोगो यथा कृसुमादयः । अनुपहृताद्दस्यापि स-
सामग्रीकस्याप्युपभोगामामर्थ्यहेतुः कर्मोपभोगा-
न्तरायः । अनेकशो भोग्यमुपभोगो यथा घनिता-
दयः । पीनाद्दस्यापि कार्यकाले सामर्थ्यधिरहप्रयो-
जकं कर्म धीर्यान्तरायः । इत्यन्तरायपञ्चकम् ॥

बधुया सामान्यावगाहियोधप्रतिरोधकं कर्म
बधुर्दर्शनावरणम् । तद्भिन्नेन्द्रियेण मनसा च सामा-
न्यावगाहियोधप्रतिरोधकं कर्म अबधुर्दर्शनावरणम् ।
मूर्तद्रव्यविषयकप्रत्यक्षरूपसामान्यार्थग्रहणावरण-
हेतुः कर्म अधिदर्शनावरणम् । समस्तलोकालोक-
वर्त्तिमूर्तामूर्तद्रव्यविषयकगुणभूतविशेषकसामान्य-
रूपप्रत्यक्षप्रतिरोधकं कर्म केवलदर्शनावरणम् ।
इति दर्शनावरणचतुष्कम्, दर्शनलब्धिप्रतिषेधकम् ॥

चैतन्याविस्पष्टतापादकं सुखप्रबोधयोग्यावस्था-
जनकं कर्म निद्रा । चैतन्यस्याविस्पष्टतापादकं
दुःखप्रबोध्यावस्थाहेतुः कर्म निद्रानिद्रा । उपविष्ट-
स्योत्थितस्य वा चैतन्याविस्पष्टतापादकं कर्म प्रवृत्ता ।
चक्रममाणस्य चैतन्याविस्पष्टतापादकं कर्म प्रवृत्ता-
प्रवृत्ता । जागृदवस्थाध्ययसितार्थसाधनविषयस्वाप्ता-
वस्थाप्रयोजकं कर्म स्त्यानर्द्धिः । इति दर्शनलक्षणा-
याम्कं निद्रापञ्चकम् ॥

नीचकृत्जन्मनिदानं तिरस्कारोत्पादकं कर्म
नीचगोत्रम् । दुःखविशेषोपलब्धिकारणं कर्म अमा-
तावेदनीयम् । तत्रार्थभ्रष्टाप्रतिषेधकं कर्म मिथ्यात्व
मोहनीयम् ॥

प्रातिकूल्येऽपि स्थानान्तरगमनाभायप्रयोजकं
कर्म श्वायम्नाम् । श्दमशुभित्यादिकाण्युत्पत्तिनिदा-
नं कर्म श्दमनाम् । यथा शर्यलोकायस्तिनां निगोदारी-
नाम् । एकैन्द्रियारिनां यथास्यं श्वासोच्छ्वासादिशर्या-
च्छर्याशुभित्यादिकप्रयोजकं कर्मोपशान्तिनाम् । यथा
शुभित्यादिकप्रयोजकं कर्मोपशान्तिनाम् । अतन्तमीशानामेव शरीरव्यति-
दानं कर्म श्वायम्नाम् । यथा कन्दारी । प्रयोगशुभित्या-
काले श्रुतिशरीरार्थं कल्पनहेतुः कर्म अशिवनाम् ।
नान्यशोचयशाशुभित्यादिकप्रयोजकं कर्मोपशान्तिनाम् । श्व-

स्य दृष्टमाद्येण परेषामुद्वेगजनकं कर्म दुर्भगनाम् ।
 अमनोहरस्वरयत्ताप्रयोजकं कर्म दुस्स्वरनाम् । यथा
 म्वरोपद्रादीनाम् । उचितवक्तृत्वेऽप्यप्राप्त्यादि
 प्रयोजकं कर्म अनादयनाम् । ज्ञानविज्ञानादियुनत्वेऽ-
 पि घशःकीर्त्यभाषप्रयोजकं कर्मायशःकीर्तिनाम् ।
 इति स्थावरदशकम् ॥

नारकत्यपर्यायपरिणतिप्रयोजकं कर्म नरक-
 गनिः । आयुःपूर्णाता यावत्परकस्थितिहेतुः कर्म
 नरकायुः । पलाशरकनयनानुगुणं कर्म नरकानुपूर्वा ।
 इति निरपत्रिकम् ॥

अनन्तानुषन्धिधनधानंनसंसारमूलनिदानमिध्या-
 त्यहेतुका अनन्तभयानुषन्धस्यभाषा आजन्मभा-
 यिनो नरकगनिप्रदायिनः मरुपकत्यघातिनः ॥
 एवंभूतं प्रीत्यभाषोत्पादकं कर्मानन्तानुषन्धिप्रयोधः ।
 तादृशं नम्रताविरहप्रयोजकं कर्म अनन्तानुषन्धि-
 मानः । ईदृक् सरलताऽभाषप्रयोजकं कर्म अनन्तानु-
 षन्धिमाषा । ईदृशं द्रव्यादिमुच्छाहेतुः कर्म अन-
 न्तानुषन्धलोभः ॥

प्रत्याख्यानावरणभूता पर्यायधिभायिनस्त्रिप-
 रगतिदायिनो देशविरनिधानिनश्चाप्रत्याख्यानाः

एतद्विशिष्टाः पृथोक्तस्यरूपाः क्रोधादयोऽप्रत्याख्यान-
क्रोधादयः ॥

सर्वविरम्यावरणकारिणो मासचतुष्टयभाविनो
मनुजगतिप्रदायिनस्माधुधर्मघानिनः प्रत्याख्यानाः।
ईदृशाः क्रोधादय एव प्रत्याख्यानक्रोधादयः ॥

ईषत्संज्वलनकारिणः पक्षावधयो देवगतिप्रदा
यथाख्यातचारित्रघानिनः संज्वलनाः । ईदृशाश्च
क्रोधादय एव संज्वलनक्रोधादयः ॥

हास्योत्पादकं कर्म हास्यमोहनीयम् । पदार्थवि-
षयकप्रीत्यसाधारणकारणं कर्म रतिमोहनीयम् ।
पदार्थविषयकोद्वेगकारणं कर्म अरतिमोहनीयम् ।
अभीष्टवियोगादिदुःखहेतुः कर्म शोकमोहनीयम् ।
भयोत्पादासाधारणं कारणं कर्म भयमोहनीयम् ।
वीभत्सपदार्थावलोकनजानव्यलीकप्रयोजकं कर्म जु-
गुप्सामोहयनीम् ॥

स्त्रीमात्रसंभोगविषयकाभिलापोत्पादकं कर्म
पुरुषवेदः । पुरुषमात्रसंभोगविषयकाभिलापोत्पादकं
कर्म स्त्रीवेदः । पुंस्त्रीसंभोगविषयकाभिलापोत्पादकं
कर्म नपुंसकवेदः । इति कपायपञ्चविंशतिः ॥

निर्यक्त्वपर्यायपरिणतिप्रयोजकं कर्म तिर्यग्ग-

तिः । निर्यगानो षट्साधनहेतुकं कर्म निर्यगानुपूर्वी ।
इति निर्यगिद्रुकम् ॥

एकेन्द्रियव्यवहारहेतुः कर्मैकेन्द्रियजातिः । अस्यां
स्पर्शेन्द्रियमेव । द्वीन्द्रियव्यवहारकारणं कर्म द्वीन्द्रि-
यजातिः । स्पर्शरसने । त्रीन्द्रियव्यवहारसाधनं कर्म
त्रीन्द्रियजातिः । स्पर्शरसनघ्राणानि । चतुरिन्द्रि-
यव्यवहारनिदानं कर्म चतुरिन्द्रियजातिः । स्पर्श-
रसघ्राणचक्षुषि ॥

अप्रशस्नगमनप्रयोजकं कर्म कुम्भगतिः । यथा
खरोप्टादीनाम् । स्वावयवैरेव स्वपीडाजननिदानं
कर्मापघाननाम । शरीरनिष्ठाप्रशस्नवर्णप्रयोजकं
कर्माप्रशस्नघर्णनाम । यथा काकादीनाम् । शरीर-
निष्ठाप्रशस्नगन्धप्रयोजकं कर्माप्रशस्नगन्धनाम ।
यथा लड्डुनादीनाम् । शरीरदृश्यप्रशस्नरसप्रयोजकं
कर्माप्रशस्नरसनाम । यथा निम्बादीनाम् । शरी-
रदृश्यप्रशस्नस्पर्शप्रयोजकं कर्माप्रशस्नस्पर्शनाम ।
यथा पद्भुलादीनाम् । इत्यप्रशस्नघर्णचतुष्कम् ॥

उभयतो मर्कटवन्धाऽऽकलिनास्थिसंघपृत्तिपट्ट-
वन्धमहशास्थिप्रयोजकं कर्म कवभनाराचम् । उभ-
यतो मर्कटवन्धमाप्रसंघलिनास्थिसंधिनिदानं कर्म
नाराचम् । एकतो मर्कटवन्धविशिष्टास्थिमन्धिनिदानं

जीवाजीवविषयकद्वेषजनकक्रिया प्रादोषिकी । स्वपरसन्नापहेतुः क्रिया पारिनापनिकी । स्वपरप्राणवियोगप्रयोजिका क्रिया प्राणानिपानिकी । जीवाजीवभेदभिन्ना जीवाजीवघातात्मिका चेष्टाऽऽरम्भिकी । जीवाजीवविषयिणी मूर्च्छानिर्वृत्ता क्रिया पारिग्रहिकी । मोक्षसाधनेषु मायाप्रधाना प्रवृत्तिर्मायाप्रत्ययिकी । अभिगृहीतानभिगृहीतभेदभिन्ना अथार्थवस्तुश्रद्धानहेतुका क्रिया मिथ्यादर्शनप्रत्ययिकी । जीवाजीवविषयिणी विरत्यभावानुकूला क्रियाप्रत्याख्यानिकी । प्रमादिनो जीवाजीवविषयकदर्शनादरात्मिका क्रिया दृष्टिकी । सदोपस्य जीवाजीवविषयकं स्पर्शनं सृष्टिकी । प्रमादात् प्राक्स्वीकृतपापोपादानकारणजन्यक्रिया प्राणीत्विकी । कारुण्यवीर्यीभन्सादिरसप्रयोक्तृणां प्रेक्षकाणां च मानुरागिणां नाट्यादिजन्या क्रिया सामन्नोऽपनिपानिकी । यंत्रादिकरणकजलनिःसारणधनुरादिकरणकशरादिमोचनान्यतररूपा क्रिया नैःशस्त्रिकी । मेघकयोग्यकर्मणां क्रोधादिना स्वेनैव करणं स्वाहस्त्रिकी । अर्द्धाजोद्द्वंघनेन जीवादिषदार्थप्ररूपणा यद्वा जीवाजीवान्यतरविषयकसावद्याज्ञाप्रयोजिका क्रिया आज्ञापनिकी । पराऽऽचरिनाप्रकाशनीयसायनप्रकाशकरणविदारणिकी । अनवेक्षितासंमार्जितप्रदेशं गरी-

रोपकरणनिक्षेपः अनाभोगप्रत्ययिकी । जिनोदिन-
कर्तव्यविधिषु प्रमादादनादरकरणमनवकांक्षप्रत्य-
यिकी । आर्त्तरौद्रध्यानानुकूला तीर्थकृद्विगर्हितभाष-
णात्मिका प्रमादगमनात्मिका च क्रिया प्रायोगिकी ।
इन्द्रियस्य देशोपघातकारिमर्षोपघातकार्यन्यतर-
रूपा क्रिया सामुदायिकी । पररागोदयहेतुः क्रिया
प्रेमप्रत्ययिकी । क्रोधमानोदयहेतुः क्रिया द्वेषप्रत्य-
यिकी । अप्रमत्तसंयतस्य घोररागच्छद्मस्थस्य केव-
लिनो वा सोपयोगं गमनादिकं कुर्वतो या सूक्ष्म-
क्रिया सेर्यापधिकी । इति क्रियापञ्चविंशतिः ॥

समाप्तमाधयतरम्

समित्यादिभिः कर्मनिरोधः संघरः । सोऽपमा-
त्मपरिणामो निवृत्तिरूपः । कर्मपुद्गलाऽऽदानविच्छेदो
द्रव्यसंघरः । भवहेतुक्रियात्पागस्तप्तिरोधे विशुद्धा-
ध्ययमायो वा भावसंघरः ॥

स पुनर्द्विविधो देशसर्वभेदात् । देशसंघरग्रयो-
दशगुणस्थानं यावद्भयति । सर्वसंघरस्त्यन्तिमगुण-
स्थान एव निग्विलाश्रयणां निगूढत्वात् । इतरत्र
तु न तथा ॥

तत्र मिथ्यात्वसास्वादनमिश्राधिरनदेशधिरन-
प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिवृत्तिकरणसूक्ष्मसंपरापोप-

करणत्रयन्तु यथाप्रवृत्त्यपूर्वानिष्टृत्तिरूपम् । आयुर्वर्जसप्तकर्मणः स्थितिं पत्न्योपमासंख्यातभाग-
हीनैककोटीकोटिपरिमाणां विधायाभिन्नपूर्वघनीभू-
तरागद्वेषात्मकप्रनिधिसमीपगमनानुकूलाध्यवसायो
यथाप्रवृत्तिकरणम् । घनीभूतरागद्वेषप्रनिधभेदनप्र-
योजकापूर्वाध्यवसायोऽपूर्वकरणम् । मिथ्यात्वस्थि-
तेरन्तर्मुहूर्त्तमुदयक्षणादुपर्यतिक्रम्योपरितर्नी विष्क-
म्भयित्थान्तर्मुहूर्त्तपरिमाणं तत्प्रदेशवेद्यदलिकाभा-
वप्रयोजकाध्यवसायोऽनिष्टृत्तिकरणम् । तादृशतन्प्र-
देशवेद्यदलिकाभावोऽन्तरकरणम् । श्रेणितो मि-
थ्यात्वमोहनीयानन्तानुपनिधचतुःकपायाद्युपशमन-
तःश्रेणिजन्योपशमसम्पत्त्वं भवति । उभयविध-
सम्पत्त्वात्पततः सास्वादनगुणस्थानं भवति ॥

मिश्रमोहनीयकर्मोदयादन्तर्मुहूर्त्तस्थितिकोऽर्ह-
दुदिततत्त्वेषु द्वेषाभावो मिश्रगुणस्थानम् । यथाघ्ना-
परिचिन्नालिकेरद्वीपनियामिमनुजस्याप्ते । अत्र
जीवो नायुर्वध्नानि न चा म्रियते । अपि तु सम्प-
त्त्वं मिथ्यात्वं चाऽवश्यं यानि ॥

सम्पत्त्वे सत्यप्रत्याख्यानावरणकपायोदयेन
सावद्ययोगात्सर्वथाऽधिरमणमविरतसम्पद्दृष्टिगुण-
स्थानम् । उत्कृष्टतो मनुजभयाधिकपदपृष्टिमागरो-
पमस्थितिकमिदम् । सम्पत्त्वञ्च भव्यसंक्षिपञ्चेन्द्रि

कारणप्रयन्तु यथाप्रवृत्त्यपूर्वानिवृत्तिरूपम् । आयुर्वर्जसप्तकर्मणः स्थितिं पत्योपमासंख्यातभाग-
हीनैककोटीकोटिपरिमाणां विधायाभिन्नपूर्वघनीभू-
तरागद्वेषात्मकग्रन्थिसमीपगमनानुकूलाध्यवसायो
यथाप्रवृत्तिकरणम् । घनीभूतरागद्वेषग्रन्थिभेदनप्र-
योजकापूर्वाध्यवसायोऽपूर्वकरणम् । मिध्यात्वस्थि-
तेरन्तर्मुहूर्त्तमुदयक्षणादुपर्यन्तिक्रम्योपरितर्नी विष्क-
म्भयित्वान्तर्मुहूर्त्तपरिमाणं मत्प्रदेशवेद्यदलिकाभा-
वप्रयोजकाध्यवसायोऽनिवृत्तिकरणम् । ताहशतत्प्र-
देशवेद्यदलिकाभावोऽन्तरकरणम् । श्रेणिभो मि-
ध्यात्त्वमोहनीयानन्तानुग्रन्थिचतुःकपायाशुपशमन-
तःश्रेणिजन्योपशमसम्यक्त्वं भवति । उभयविध-
सम्यक्त्वात्पतनः सास्वादनगुणस्थानं भवति ॥

मिश्रमोहनीयकर्मोदयादन्तर्मुहूर्त्तस्थितिकोऽर्ह-
दुदिनतत्त्वेषु द्वेषाभावो मिश्रगुणस्थानम् । यथास्त्रा-
परिचितनालिकेरद्वीपनिवासिमनुजस्यान्ने । अत्र
जीवो नायुर्वर्धनानि न या म्रियते । अपि तु सम्य-
क्त्वं मिध्यात्वं चाऽवदयं याति ॥

सम्यक्त्वे सत्यप्रत्याख्यानावरणकपायोदयेन
सावद्योगात्सर्वथाऽविरमणमविरतसम्यग्दृष्टिगुण-
स्थानम् । उत्कृष्टतो मनुजभवाधिकपदपट्टिसागरो-
पमस्थितिकमिदम् । सम्यक्त्वञ्च भक्ष्यसंज्ञिपञ्चेन्द्रि-

याणां निस्सर्गादुपदेशाद्वा भवन्ति । उत्कृष्टनोऽपार्थ-
पुद्गलपरावर्तसंमारावशिष्टानामेनङ्घेत् । जघन्यत-
स्तद्भवमुक्तिगाधिनोऽपि ॥

प्रत्याख्यानकपायोदयान्मर्वमायवग्न्यैकदेशाद्वि-
रतस्य जघन्यमध्यमोन्कृष्टान्पतमवद्विरनिधर्मावा-
प्तिदेशविरतगुगस्थानम् । उत्कर्षनो द्रेशोनपूर्वकोटि
यावत्स्थितिकमिदम् ॥

संज्वलनकपायमात्रोदयप्रयुक्तप्रमादमेवतं प्रम-
त्तसंयतगुणस्थानम् । प्रमादाश्च मदिगकपायविषय-
निद्राविकथानामानः पञ्च । देशविरत्यपेक्षयात्र गुणा-
नां विशुद्धिप्रकर्षोऽविशुद्ध्यपकर्षश्च, अप्रमत्तसंयता-
पेक्षया तु विशुद्ध्यपकर्षोऽविशुद्धिप्रकर्षश्च । एतदन्त-
र्मुहूर्त्तमानमिति केचित् । पूर्वकोटि यावदित्यन्ये ।

संज्वलनकपायनोकपायाणां मन्द्रोदयतः प्रमा-
दाभावोऽप्रमत्तसंयतगुणस्थानम् । नोकपाया हास्या-
दयः पद् वेदत्रयश्च ॥ अन्तर्मुहूर्त्तस्थितिकमिदम् ॥

स्थितिघातरसघानगुणश्रेणिगुणसंक्रमापूर्वस्थि-
तिधन्धात्मकानामर्थानां विशुद्धिप्रकर्षादपूर्वतया नि-
वर्तनमपूर्वकरणगुणस्थानम् । प्रचुरमानाया ज्ञानावर-
णीयादिकर्मस्थितेरपवर्तनाभिधकरणेन तनूकरणं
स्थितिघातः । प्रचुररसस्य तेनैव करणेन तनूकरणं

रसपातः । तन्नैव करणेनाद्यत्वारिणस्य दक्षिणस्य प्रमि-
 क्षणसमन्वयेयगुणवृद्ध्या विरचनं गुणध्रुविः । एष्यमा-
 नान्प्रभप्रकृतिस्त्वयमानान्प्रभप्रकृतिदक्षिणस्य वि-
 द्वादिनां नयनं गुणसंक्रमः । विद्वद्विप्रवर्षेण गुण्याः
 कर्मस्थितेर्गुणया वन्धनसर्पस्थितिवन्धः । अन्त-
 मुहूर्त्तकालमेतत् । अत्रग्यो जीवः क्षपक उपशम-
 कधेति द्विविधः ॥

अन्योन्याप्यवसायस्थानत्वात्कृष्यभाषविशिष्ट-
 सृष्टमसंपरायापेक्षम्भुक्तवायोदयवस्थानमनिवृत्ति-
 वरणगुणस्थानम् । अन्तमुहूर्त्तकालमेतत् । अत्रग्योऽ-
 वि द्विविधः क्षपक उपशमकधेति । क्षपकध्रुवित्यो
 क्षपकः । अयं दर्शनाद्यर्णीयप्रकृतिप्रिकं नामप्रकृति-
 त्रयोदशकं मोहनीयप्रकृतिविंशतिश्चात्र क्षपयति ।
 उपशमध्रुवित्य उपशमकः । मोहनीयप्रकृतिविंश-
 तिमेषोपशमयत्ययम् ॥

मोहनीयविंशतिप्रकृतीनां ज्ञानात् क्षयाद्वा
 सृष्टमसंपरायगुणस्थानस्थानं सृष्टमसंपरायगु-
 णस्थानम् । अन्तमुहूर्त्तमानमेतत् ॥

उपशमध्रेण्या सर्वकषायाणामुदयायोग्यतया
 त्वयस्थापनस्थानमुपशान्तमोहगुणस्थानम् । अत्रा-
 ष्टाविंशतिमोहनीयप्रकृतीनामुपशमो भवति । उप-

सायामदुष्टजलाद्यलाभेऽपि तृष्टपरिमहनं पिपासा-
परीपहः । प्रचुरशीनधाद्यायामप्यत्यन्तैरेव वस्त्रा-
दिभिः शीतोपसहनं शीतपरीपहः । प्रभूतोष्णमंत-
तोऽपि जलाद्यगाहनाद्यसेवनमुष्णपरीपहः । मम-
भावतो दंशमशकाद्युपद्रवमहनं दंशपरीपहः । एते
वेदनीयक्षयोपशमजन्याः ॥

सदोपवस्त्रादिपरिहारेणान्पमूल्यान्पवस्त्रादि-
भिर्वर्तनमवस्त्रपरीपहः । अप्रीतिप्रयोजकसंयोगमम-
वधाने मत्यपि समतायलम्बनमरतिपरीपहः । काम-
बुद्ध्या स्थाय्यप्रत्यङ्गादिजन्यचेष्टानामवलोकनवि-
न्तनाभ्यां विरमणं स्त्रीपरीपहः । एते च चारित्रमो-
हनीयक्षयोपशमजन्याः ॥

एकत्र निवासममत्वपरिहारेण मनियमं ग्रामा-
दिभ्रमणजन्यक्लेशादिसहनं चर्यापरीपहः । वेदनीय-
क्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

स्त्रीपशुपण्डकवर्जिते स्थाने निवासानुकूलप्रति-
कूलोपमर्गसंभवेऽप्यविचलितमनस्कत्वं निपद्यापरी-
पहः । चारित्रमोहनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् । प्रतिकू-
लसंस्तारकवमनिसेवनेऽनुद्विग्नमनस्कत्वं शय्यापरी-
पहः । अयञ्च वेदनीयक्षयोपशमजन्यः । निर्मूलं समू-
लं वा स्थस्मिन् कुप्यत्सु जनेषु समतायलम्बनमाक्रो-
शपरीपहः, चारित्रमोहनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

परमयुक्तात्तदनमर्जनादीनां कायपिनश्वरन्वयि
 भाषनया महनं यभपरीपहः, वेदनीयक्षयोपशम
 न्योऽयम् । स्यधर्मदेहपालनार्थं यमपत्तिनोऽपि मा
 योपनात्प्रापरिहारो पाषनापरीपहः, चारिभ्रमो
 हनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

यापितेऽपि यस्तुन्ययातां विषादानपलम्पन
 लाभपरीपहः, लाभान्नरायक्षयोपशमजन्योऽयम्
 रोगोद्भवे मम्यपि मम्यक् महनं रोगपरीपहः । जी
 र्णिसंस्कारकाभस्मनतीक्ष्णतृणानां कटोरस्पर्शजन
 नेजमहनं तृणस्पर्शपरीपहः । शरीरनिष्ठमलापन
 नानभिलाषा मलपरीपहः । वेदनीयक्षयोपशमजन
 न्ते । भक्तजनानुष्टिपामित्कारेऽपि गर्भपराह
 गन्धं मत्कारपरीपहः, अयञ्च चारिभ्रमोहनीयक्षय
 पशमजन्यः । युद्धिकृशालयेऽपि मानापरिग्रहः प्रश
 परीपहः, ज्ञानावरणक्षयोपशमजन्यः । युद्धिशून
 न्थेऽप्यग्निस्रत्यमज्ञानपरीपहः, ज्ञानावरणक्षयोपश
 जन्यः । इतरदर्शनमत्कारदर्शनेऽपि स्थदेयमाति
 ध्याभावेऽपि जैनधर्मश्रद्धानोऽपिचलनं मम्यक्त
 परीपहः, दर्शनमोहनीयक्षयक्षयोपशमजन्योऽयम्

मोक्षमार्गानुकूल्यतिप्रयत्नो यत्तिय

सायामदुष्टजलाशलाभेऽपि नृद्वपरिमहनं पिपास
परीपहः । प्रचुरशीतथाधायामप्यन्यन्परैव वन्न
दिभिः शीतोपसहनं शीतपरीपहः । प्रभूनोष्णसं
शोऽपि जलाशगाहनाद्यसेवनमुष्णपरीपहः । सा
भावनो दंशमशकाद्युपद्रवमहनं दंशपरीपहः । ए
वेदनीयक्षयोपशमजन्याः ॥

सदोपवन्त्रादिपरिहारेणान्पमृल्यान्पवन्त्रा
भिर्वर्तनमवन्त्रपरीपहः । अप्रीनिप्रयाजकमंयोगम-
वधाने सत्यपि समतावलम्बनमरतिपरीपहः । काम-
बुद्ध्या स्थ्याद्यङ्गप्रत्यङ्गादिजन्यचेष्टानामवलोकनचि-
न्तनाभ्यां विरमणं स्त्रीपरीपहः । एते च चारित्रमो-
हनीयक्षयोपशमजन्याः ॥

एकत्र निवासममत्वपरिहारेण मनियमं ग्रामा-
दिभ्रमणजन्यक्लेशादिसहनं चर्यापरीपहः । वेदनीय-
क्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

स्त्रीपशुपण्डकवर्जिते स्थाने निवामादनुकूलप्रति-
कूलोपसर्गसंभवेऽप्यविचलितमनस्कत्वं निषयापरी-
पहः । चारित्रमोहनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् । प्रतिकू-
लसंस्तारकवसतिसेवनेऽनुद्विग्नमनस्कत्वं शय्यापरी-
पहः । अयञ्च वेदनीयक्षयोपशमजन्यः । निर्मूलं समू-
लं वा स्वस्मिन् कुप्यत्सु जनेषु समतावलम्बनमाक्रो-
शपरीपहः, चारित्रमोहनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

परमयुक्तानादनमर्जनादीनां कायपिनश्वरन्वपि-
 भायनया महनं यथपरीपहः, पेदनीयक्षयोपशमज-
 न्योऽयम् । श्वधर्मदेहपालनार्थं यमः यत्नोऽपि मायो-
 र्वापनालज्जापरिहासं याचनापरीपहः, चारित्र्यमोह-
 हनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

याचितेऽपि यन्तुन्यप्राप्तौ विषादानयत्नम्पनम-
 लाभपरीपहः, लाभान्तरायक्षयोपशमजन्योऽयम् ।
 रोगोद्भये भक्त्यपि सम्यक् महनं रोगपरीपहः । जीर्ण-
 टीर्णसंस्कारकायस्मिननीक्षणमृणानां कटोरस्पर्शजन्य-
 श्लेष्मामहनं मृणस्पर्शपरीपहः । शरीरनिष्ठमलापनय-
 नानमिल्याया मलपरीपहः । पेदनीयक्षयोपशमजन्या
 गते । भक्तजनानुष्ठितानिमन्कारेऽपि गर्वपराद्सु-
 खन्वयं मन्कारपरीपहः, अपञ्च चारित्र्यमोहनीयक्षयो-
 पशमजन्यः । बुद्धिकृशालन्वेऽपि मानापरिग्रहः प्रज्ञा-
 परीपहः, ज्ञानावरणक्षयोपशमजन्यः । बुद्धिशून्य-
 न्वेऽप्यविघ्नन्वमज्ञानपरीपहः, ज्ञानावरणक्षयोपशम-
 जन्यः । इतरदर्शनभक्तकारदर्शनेऽपि स्वदेवनामाशि-
 ष्याभावेऽपि जैनधर्मश्रद्धानोऽविचलनं सम्यक्त्व-
 परीपहः, दर्शनमोहनीयक्षयोपशमजन्योऽयम् ॥

मोक्षमार्गानुफलयनिप्रयत्नो यतिधर्मः । न च
 क्षान्तिमार्दवार्जवनिर्लोभनानपमसंयमसत्यशौचा

किञ्चन्यत्रात्मनो भेदात्तद्विभक्तः । एतन्नान्यथाभ्यं
वक्ष्यन्ते ॥

मोक्षमयुक्त्युत्सृजकं विन्मनं भागना । अनिपात
रणसंसारिकान्दान्पद्मनाज्जिज्ञासाभयसंपरनिर्जराणो
स्वभायसोभितुं भवपर्यन्तात्तान्भेदात्पुत्रात्पुत्राभा
एतद्दृष्टान्गणान्गणसं वक्ष्यन्ते ॥

कर्माष्टकज्ञानमाप्रयोजकमनुष्ठानं चारित्र्य
तत्र सामायिकच्छेदोपस्थापनपरिहारविशुद्धिगुण
संपराययथाख्यातभेदेन वक्ष्यिष्यम् ॥

छेदोपस्थापनादियत्पुत्र्यविद्या सर्वसाधनो
विरतिः सामायिकम् । तद् द्विविधम् । इत्यत्रकार्यं
पञ्चीयकान्तमिति । वायिद्यपदेजायोर्यं इत्यत्र
चारित्र्यमित्यत्रकान्तम् । प्रथमान्निर्मलार्थकर्माभ्यां
येनम् । वायिद्यपदेजान्तराभायम् । सामायिकं
यापञ्चीयकान्तम् । इदञ्च मध्यमशुद्धिर्जातीयकर्मा
धान्तमेतन्मायुतां विदेहश्चैत्रपरिनिनाञ्च ॥

पूर्वपर्यायोच्छेदं मयुक्त्युत्सृजकं पण्योभ्यं चा
रित्रं छेदोपस्थापनीयम् । तत्र निरतिचार्याभ्यामिचार्ये
द्विविधम् । तत्रकार्यं त्रिभिर्जात्याद्यपनविदो
नश्चिन्तिचार्यम् । अत्रिदममृतगुणाय पु
मात्रिचार्यम् । उभयस्यै प्रथमान्निर्म
य ॥

तपोविशेषविशिष्टं परिशुद्धिमचारित्रं परिहार-
विशुद्धिकम् । तदपि निविशमानकं निर्विष्टकापिक-
ञ्चेति द्विविधम् । निर्विशमानकाः प्रक्रान्तचारित्रोप-
भोक्तारः, निर्विष्टकापिकाश्च समुपभुक्तप्रक्रान्तचा-
रित्रकापिकाः । एते चाद्यान्तिमतीर्थकरतीर्थकाल एव ॥

अत्यन्तकृशकपाययचारित्रं सूक्ष्मसंपरायः ।
अयं संक्लिश्यमानको विशुद्धयमानकश्चेति द्विप्रकारः ।
उपशमश्रेणीतः प्रपन्नतः प्रथमः । द्वितीयस्तु श्रेणि-
मारोहतः ॥

निष्कपायं चारित्रं यथाख्यातम् । इदमप्युपश-
मश्रेणिमुपयामस्य कपायाणामुपशमादनुदयाद्या-
न्तसुहृत्स्थितिकम् । क्षयकश्रेणिमधिगतस्य तु
कपायाणां सर्वथा क्षयाज्जघन्यतोऽन्तसुहृत्स्थिति-
कालीनमुत्कृष्टतथ देगोनपूर्वकोटिप्रमाणं पोष्यम् ।
आयं प्रतिपाति, द्वितीयमप्रतिपाति ॥

तत्र द्वाराणि-प्रज्ञापनायेदरागकल्पचारित्रशक्ति-
सेयनाज्ञानतीर्थलिङ्गशरीरक्षेत्रकालगतिसंयमसदि-
कर्षयोगोपयोगकपायलेदपापरिणामपन्थयेदनोदीर-
णोपसम्पद्दानसंज्ञाहारभयाकर्षकालमानान्तरममुद्-
घामक्षेत्रस्पर्शनाभायपरिणामाल्पपहुत्वेभ्यः पद्त्रि-
शद्विधानि ॥

तत्र प्रज्ञापनाद्वारे सामायिकसंयत इत्वरिको
 यावत्कथिकश्चेति द्विविधः । छंदोपस्थापनीयस्तानि
 चारी निरतिचारी चेति द्विविधः । परिहारविशुद्धिं
 निर्विशमानो निर्विष्टकायिकश्चेति द्विविधः । सूक्ष्म-
 संपरायसंयत उपशमश्रेणीतः प्रक्यवमानः उपश-
 मक्षपकश्रेण्यन्यतरारूढश्चेति द्विविधः । यथाख्यातो
 ऽपि छद्मस्थः केवली चेति द्विविध इति बोध्यम् ॥

वेदद्वारे-सामायिको नवमगुणस्थानावधि वेदो
 वेदत्रयवांश्च । नवमान्ते नृपशमात् श्रयाद्वा वेश-
 नामवेदकोऽपि भवेत् । एवं छंदोपस्थापनीयोऽपि ।
 परिहारिकः पुरुषवेदो वा पुंनपुंसकवेदो वा स्यात् ।
 सूक्ष्मसंपरायो यथाख्यातश्चावेदक एवेति ॥

रागद्वारं-सामायिकादिचत्वारस्संयतास्तरागा
 एव, यथाख्यातसंयतस्वरग एवेति ।

कल्पद्वारं सामायिकसूक्ष्मसंपरायगथाख्याताः
 स्थितकल्पेऽस्थितकल्पे च छंदोपस्थापनीयः स्थितक-
 ल्प एव भवेत् परिहारविशुद्धिकोऽपीदृश एव भवेत् ।
 अस्थितकल्पो मध्यमतीर्थकर्त्रीर्षु विदेहे चेति ॥

अथवा सामायिको जितकल्पस्थितकल्पकल्पा-
 तीनेषु भवेत् । छंदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धिको न

कल्पार्ताते । सूक्ष्मसंपराययथाख्यातां तु कल्पा-
नीत एव स्याताम् ॥

धारिधद्वारे-सामायिकः पुलाको षड्कुशः कपा-
यकुशीलो वा स्यात् । एवं छेदोपस्थापनीयोजपि ।
परिहारविशुद्धिकसूक्ष्मसंपरायौ कपायकुशीलावेव
यथाख्यातस्तु निर्ग्रन्थः स्नातको वेति ॥

प्रतिसेवनाद्वारे-सामायिकछेदोपस्थापनीयां मू-
लांतरगुणप्रतिमेयकावप्रतिमेयकां च भवनः । परि-
हारविशुद्धिकोऽप्रतिसेवकः । एवं सूक्ष्मसंपराययथा-
ख्यातावपि विज्ञेयाविति ॥

ज्ञानद्वारे-सामायिकादिचतुर्णां द्वे वा त्रीणि वा
चत्वारि वा ज्ञानानि भवन्ति । यथाख्यातस्य एका-
दशद्वादशगुणस्थानयोश्चत्वारि ज्ञानानि, ऊर्ध्वगुण-
स्थानयोः केवलज्ञानं भवतीति ॥

श्रुतद्वारे-सामायिकछेदोपस्थापनीययोजघन्य-
तोऽष्टौ प्रषघनमातर उत्कर्षतस्तु पाषघतुर्दशपूर्वं
श्रुतं । परिहारविशुद्धस्य जघन्यतो नवमपूर्वस्य आधा-
रयस्तु, उत्कृष्टतस्त्यपूर्णदशपूर्वं पाषत् । सूक्ष्मसांपरा-
यिकस्य तु सामायिकस्येव । यथाख्यातस्य निर्ग्रन्थस्य
सामायिकस्येव । स्नातकस्य श्रुतं नास्तीति ॥

तीर्थद्वारे-तीर्थेऽप्यतीर्थेऽपि सामायिको भवेत् ।
अतीर्थे तु तीर्थकरः प्रत्येकबुद्धश्च न्याय । छेदोपस्था-
पनीयपरिहारविशुद्धिकां तीर्थे ण्व । मृक्षमसंप्राप्य
यथाख्यानां सामायिक इवेति ॥

लिङ्गद्वारे-सामायिकछेदोपस्थापनीयत्क्षममन्-
गययथाख्याताः द्रव्यतः स्वलिङ्गेऽन्यलिङ्गे गृहि-
लिङ्गेऽपि । भावनन्तु स्वलिङ्गे ण्व भवेयुः । परिहार-
विशुद्धिकन्तु द्रव्यतो भावनश्च स्वलिङ्गे ण्वेति ॥

शरीरद्वारे-सामायिकछेदोपस्थापनीययोगं शारि-
कनैजसकामेणानि औदारिकनैजसकामेणयैक्रियाणि
औदारिकयैक्रियाहासकनैजसकामेणानि वा शरीरानि
भवन्ति । शेषाणान्त्वौदारिकनैजसकामेणानि ॥

श्रेयद्वारे-जन्ममन्त्रायायाश्चिन्त्य सामायिकछेदो-
पस्थापनीयमृक्षमसंप्राप्ययथाख्याताः कर्मभूम्यां सं-
हरणापेक्षया अकर्मभूमौ भवेयुः । परिहारविशुद्धि-
कन्तु कर्मभूमायेव भवेत् नाप्य मन्त्रणं भवेदिति ॥

कालद्वारे-सामायिकः उत्सर्पिण्यामयसर्पिण्यां
नोत्सर्पिण्यामयसर्पिण्यामपि कालं न्याय । यत्र यत्-
सर्पिण्यां न्यासदा जन्मनः दुःखमादुःखमनुभवमा-
नुभवदुःखमाहं आरुच्यं, मद्भावनमृषीणु
यो, संहरणो यत्र कथानि न्याय । यत्र यसर्पिण्यां

परिहारविशुद्धिको वैमानिक एव स्यात् । तथापि
 जयन्मनः सौधर्मकल्प उन्कृष्टतः महस्याकल्पे स्यात् ।
 सुधर्मसंग्रहः अनुत्तरविमाने स्यात् ॥

यथाख्यातसंग्रहो देयगर्भो स्यात्तत्र नदानुत्तर-
 विमान एव स्यात् । अथवा सिद्धिमानि यायादिति ।

तत्र सुधर्मज्ञानमनस्कृमात्माहन्द्रप्रमलान्तर-
 महाशुभमहस्यागनसत्राणत्तरणाद्युत्तर भेदेन द्वादश
 विधा देवलोकाः कल्पोपपन्नदेवानाम् । तदुपरि सुध-
 र्मज्ञानसुप्रतिबद्धमनोरमस्यै ब्रह्मविद्यात्सुधर्ममर्मा-
 नमर्मीनिकरादित्य भेदेन नवमिययका । तदुपरि वि-
 जयदेवतयन्त्रजयन्त्रापरात्तिसमर्पाव्यसिद्ध भेदेन यथा
 नृपताः । उभय कल्पानीतानाम् ।

अन्तर्मुख्यमहत्तत्राकारका यत्र ज्योतिष्काः ।
 विद्याश्च नृपयश्चाक्षरमर्चि नरविष्णुस्यमन्त्रागमगन्धर्वा
 अष्टविधा स्यन्तता । अष्टमनागसुधर्मोविशुद्धिप्रिष्टी
 योर्वा विदकपवनस्त्रनिशकृमात् भेदेन द्वादशविधा भव-
 न्मन्त्रगः ।

संग्रहव्याख्या-सामागिक उदाहरणानुपपत्ति-
 ह्यविशुद्धिद्वय सुधर्मसंग्रहायाया प्रत्येक सप्तमभा-
 वान्यसंग्रहायानि । यथाख्यातसंग्रह एवैतत् संग्रह
 इत्यर्थेति ॥

अग्निवर्षद्वारे-ग्रामाधिक्यसंयत्तस्य चारित्र्यपर्याया
 अनन्ताः । एवं यथाख्यातपर्यन्तानां सर्वेषां षोडशाः ।
 ग्रामाधिक्यसमाधाधिक्यान्तरादीनः समानोऽधिकोऽपि
 स्यात् । हीनाधिक्यं च पदस्थानपरिमित्यं स्यात् ।
 एवं छंदोपस्थापनीयपरिहारविज्ञुद्विकोपेक्षयापीत्य-
 मेष भाष्यम् । तृक्षमसम्पराधिक्यथाख्यातापेक्षया
 तु अनन्तगुणाहीनचारित्र्यपर्यायव्यवस्थात् ॥

छंदोपस्थापनीय आद्यप्रयचारित्र्यपेक्षया ग्रामा-
 दिक्यत्वं स्यात् । अन्यद्वयापेक्षयापि तथैव । एव-
 मेष परिहारविज्ञुद्विकोऽपि ॥

तृक्षमसम्पराय आद्यप्रयापेक्षयानन्तगुणाधिक-
 एव । तृक्षमसम्परायान्तरापेक्षया तुल्योऽनन्तगुणेन
 हीनाऽधिकोऽपि स्यात् ॥ यथाख्यातापेक्षयानन्त-
 गुणाहीनः ॥

यथाख्यातस्तु विजातीयसंयत्तापेक्षयानन्तगुणे-
 नाधिकः एव । सजातीयापेक्षया तु तुल्य एवेति ॥

योगद्वारे-आद्यचत्वारसंयत्ताः योगप्रयवन्तः ।
 यथाख्यातस्तु सयोगी अयोगी चेति ॥

उपयोगद्वारे-आद्याम्नयो यथाख्याताश्च साका-
 रनिराकारोपयोगवन्तः स्यात् तृक्षमसम्परायस्तु
 साकारोपयोग्येति ॥

कषायद्वारं-मामासिकच्छेदोपस्थापनीयोप्येवम् । परन्तु श्रेणिगतयोस्तु प्रथमं चत्वारः कषायाः, ततः क्रोधादिषु क्रमेण प्रथमादीन विहाय त्रयो द्वावेको वा म्यात । परिहारविशुद्धिकन्तु मरुपाय एव श्रेणिप्राप्त्यभावात् । सूक्ष्ममम्परायस्मं ज्वलनलोभकषायवान् । यथाख्यातम्वकषायीति ॥

लेट्याद्वारं-मामासिकच्छेदोपस्थापनीयां पङ्क्तिं लेट्यावन्तां । परिहारविशुद्धिकच्छुभलेट्यात्रयवान् । सूक्ष्ममम्परायच्छुभमात्रलेट्यावान् । यथाख्यातस्तु परमच्छुभलेट्यावान् चतुर्दशगुणस्थाने तु लेट्यारहित इति ॥

परिणामद्वारे-मामासिकच्छेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धिका वर्धमानहीयमानस्थिरपरिणामवन्तः । सूक्ष्ममम्परायः श्रेण्यां वर्धमानो हीयमानश्च स्यात् न स्थिरपरिणामवान् । तत्कालस्तु जघन्यतस्समप एकः उत्कृष्टनोऽन्तर्मुहूर्त्तपरिमाणः । एवमाद्यानां कालो ज्ञेयः । यथाख्यातस्तु न हीयमानपरिणामवान् । वर्धमानपरिमाणकालस्तु जघन्यतः उत्कृष्टनश्चान्तर्मुहूर्त्तमानमिति । स्थितिस्तु जघन्येनैकः समयः । उत्कृष्टतश्चयोद्दशगुणस्थानस्थस्य किञ्चिद्दूनपूर्वकोटिपर्यन्ता योध्येति ॥

घन्धद्वारे-सामायिकादयस्त्रयः अष्टौ कर्मप्रकृतीः आयुर्वर्जसप्तकर्मप्रकृतीर्षा घघ्नन्ति । सूक्ष्मसम्परायो मोहनीयायुर्वर्जपट्टकर्मप्रकृतीर्घघ्नन्ति । यथाख्यातस्तु एकादशद्वादशत्रयोदशगुणस्थानेषु वेदनीयमव घघ्नन्ति । चतुर्दशे तु घन्धरहित एवेति ॥

वेदनाद्वारे-सामायिकाद्याधत्वारोऽष्टौ कर्मप्रकृतीरनुभवन्ति । यथाख्यातस्तु निर्गन्धावस्थायां मोहघर्जसप्तकर्मप्रकृतीनां वेदको मोहनीयस्योपशान्तत्वात् क्षी गत्वाढा । स्नातकावस्थायां घातिकर्मप्रकृतिक्षयाचतसृणां वेदक इति ॥

उदीरणाद्वारे-सामायिकछेदोपस्थापनीयपरिहारविशुद्धिका अष्टौ मत्त पट्टा कर्मप्रकृतीर्गदीरयन्ति । सूक्ष्मसम्पराय आयुर्वेदनीयवर्जपट्टकर्मप्रकृतीरायुर्वेदनीयमोहनीयवर्जपञ्चकर्मप्रकृतीर्वोदीरयति । यथाख्यातस्तु द्वे वा पञ्च वा कर्मप्रकृतीर्गदीरयति चतुर्दशगुणस्थाने त्वनुदीरक इति ॥

उपसम्पदानद्वारे-सामायिकस्तसामायिकत्वं स्पजन् छेदोपस्थापनीयत्वं सूक्ष्मसम्परायत्वं असंपत्त्वं वा प्राप्नुयात् । छेदोपस्थापनीयश्छेदोपस्थापनीयत्वं स्पजन् सामायिकत्वं परिहारविशुद्धिकत्वं सूक्ष्मसम्परायत्वं असंपत्तत्वं वा प्राप्नुयात् । परिहारवि-

वेदनाकषायमरणवैकृत्यतैजसाहारकाण्डम् समुद्-
घाताः भवन्ति । परिहारविशुद्धिकस्य वेदनाकषाय-
मरणात्मकाव्रयः । सूक्ष्मसम्परायस्य न कोऽपि ।
पथान्ग्यानस्य तु केषलिसमुद्घात एव भवेदिति ॥

क्षेत्रद्वारे-सामागिकः छंदोपस्थापनीयपरिहारवि-
शुद्धिकसूक्ष्मसम्पराया लोकस्थामंग्यान्भागो स्युः ।
पथान्ग्यानस्तु असंग्यान्भागे, असंग्यान्भागेषु कं-
षलिसमुद्घातापेक्षया सर्वलोकग्याप्रथमम्यादिति ॥

स्पर्शनाद्वारे-सामागिकादगो गायन्तु भागेषु
लोकस्य स्युम्ने नायन्तो भागान् स्पृशेयुः । समीपत-
र्ग्यनिषार्थभागस्पर्शनेन द्विद्विदधिकानपीति ॥

भावद्वारे-सामागिकाधत्वारः क्षायोपशमिक-
भावे स्युः । पथान्ग्यानस्तु औपशमिके क्षायिके
एव म्यादिति ॥

परिमाणद्वारे-सामागिकतः प्रतिपद्यमानापेक्षय-
करिभन काले कदापिद्रुषेयुः कदापिय न । पदा
भवेयुमादा जपन्वेनको द्वौ प्रणो वा, उत्कृष्टतो द्वि-
सहस्रान् गायस्यसहस्रम् । पूर्वप्रतिपद्यापेक्षया जप-
न्वप उत्कृष्टतश्च द्विसहस्रकोटीतो गायस्यसहस्र-
कोटि भवेयुः ॥

छंदोपस्थापनीयास्तु प्रतिपद्यमानापेक्षया कदा-

क्रमेण यद्दकर्मपुद्गलानां तपोविपाकान्यतरेण
विध्यंसो निर्जरा । विध्यंसोऽयं विपाकोदयेन प्रदेशो-
दयेन च द्विधा भवति । विपाकोदयश्च मिथ्यात्वादि-
हेतुककर्मपुद्गलानां जघन्योत्कृष्टस्थितितीव्रमन्दानु-
भावानां स्वभावेन करणविशेषेण योदयावलिकाप्र-
विष्टानां रमोदयपूर्वकानुभवनम् । अनुदयप्राप्तकर्म-
प्रकृतिकर्मदलिकं उदयप्राप्तममानकार्लानमजातीय-
प्रकृतां संकमय्यानुभवनं प्रदेशानुभवः ॥

सैयं सकामाकामभेदाभ्यां द्विधा । मम्यगृष्टि-
देशविरतसर्वविरतानां भाभिलापं कर्मक्षयाय शून-
प्रयत्नानां यः कर्मणां विध्यंसः सा सकामा । मिथ्या-
दृष्टीनां ऐहिकस्तुभ्याय शूनप्रयत्नानां तपस्यादिना
कर्मणां विध्यंसोऽकामा । आत्मप्रदेशेभ्यः कर्मणां
निर्जरणं द्रव्यनिर्जरा । निर्जरानिमित्तशुभाश्रय-
मापो भावनिर्जरा ॥

शरीरवृत्तिरमादिधातुकर्मान्यतरमन्तपनं तपः ।
तत्र पाप्मानपांसि अनशनोदरिकावृत्तिमक्षेपरस-
त्यागकायक्लेशसंस्तीनमारूपेण पद्विषानि ॥

इत्थरं पापजीयं वाऽऽहारपरित्यागोऽनशनम् ।
स्वाहारपरिमाणापल्पाहारपरिमृष्टणमूनोदरिका ।
नानाविधाभिग्रहपारणेन भिक्षापृत्तेः प्रतिरोधनं

वृत्तिमंक्षयः । रमय्यदाशंपु द्विग्यादीनां ग्यागपुग्मां
 विरमरुश्चायादाशपदण रमय्यागः । हेडोन्नुव-
 नादिहेडामहनं कायंहेड । इन्द्रिययोगरुयागदीत्रि-
 यम्य विरिक्तम्यानामवन मलीनता । मा चतुर्विदा ।
 इन्द्रियरुयागयोगविरिक्तनयांभेदात् । प्रागेन्द्रियवि-
 पयेत्यरक्तद्विष्टताभाव इन्द्रियमलीनता । अनुदिन-
 प्रोथम्योदयनिरोधः प्राप्रोदयम्य नैरुक्तम्यकरण रुया-
 यमंलीनता । कुडालाकुडालयोगाना प्रवृत्तिनिवृत्ती
 योगमंलीनता । शून्यागारादी निरोधे म्यादिवर्जिते
 म्याने स्थितिर्विरिक्तचर्यामंलीनता ॥

प्रायश्चित्तविनयययावृत्त्यन्वाभ्यायध्यानान्मर्गाः
 षडाभ्यन्तरनपांसि ॥

अनिचारविशुद्धिजनकानुष्ठान प्रायश्चित्तम् ।
 तच्च आलोचनप्रतिक्रमणमिश्रविचकव्युत्सर्गनपष्टे-
 दमूलानवस्थाप्यपाराश्विनभेदादशविधम् ॥

गुर्वभिमुखं समर्यादं स्वापराधप्रकटनमालोचनम् ।
 अनिचारात्प्रतिनिवर्तनं प्रतिक्रमणम् । उभयात्मकं
 मिश्रम् । गृहीतवस्तुनोऽवगतदोषत्वं परित्यजनं वि-
 चेकः । गमनागमनादिषु विशिष्टचित्तकाश्यपूर्वकं यो-
 गव्यापारपरित्यागो व्युत्सर्गः । छेदग्रन्थजितकल्पा-
 न्यतरानुसारेण गुर्वनुशिष्टानुष्ठानविशेषस्तपः । तप-

सा दुर्भेद्यस्य दिवसमासादिप्रमेण भ्रमणपर्यायापन-
यनं छेदः । प्रारम्भतः पुनर्महावतारोपणं मूलम् ।
अनृतनपोविशेषस्य दुष्टतरस्य कियत्कालं वताना-
रोपणमनवस्थाप्यम् । राजवधादितीर्थकराद्याशानना-
करणेन यावद् द्वादशवर्षमनिचारपारगमनतो
राजप्रतिषेधादिप्रवचनप्रभावनया पुनः प्रवाजनं
पाराश्रितम् ॥

ज्ञानदर्शनचारित्र्योपचारान्यतमो विनयः । तत्र
नम्रतापूर्वकं ज्ञानाभ्यासो ज्ञानविनयः । जिनेन्द्रोक्तप-
दार्थेषु निश्शङ्कितत्वं दर्शनविनयः । श्रद्धयानुष्ठानेन
च चारित्र्यप्ररूपणं चारित्र्यविनयः । गुणाधिकेषु अभ्यु-
त्थानाशनुष्ठानमुपचारविनयः ॥

प्रभुमिद्वान्तोदितसेवाशनुष्ठानप्रवृत्तिमत्त्वं वै-
यायृत्यम् । तथाचार्योपाध्यायनपन्विशैक्षकग्लान-
कुलगणसंघमाधुसमनोजभेदादशविधम् । एतादृ-
क्षणान्यग्रे वक्ष्यन्ते ॥

कालादिमर्यादयाध्ययनं स्वाध्यायः । येनसो
योगनिरोधपूर्वककविषयस्थैर्यतापादनं ध्यानम् । यो-
गनिरोधः केवलानां ध्यानम् । तदार्त्तरौद्रधर्मशुद्ध-
भेदेन चतुर्विधम् ॥

हृष्टानिष्टयियोगसंयोगरोगतप्तिदानान्यतमविष-

यकं मोद्वेगचिन्तनमार्त्तम् । पट्टगुणस्थानं यावदिदं
 भवति । हिंसाऽमन्यस्तेयमंरक्षणान्यतमानुयन्वि-
 चिन्तनं रौद्रम् । आपञ्चममेतत् । आज्ञापाथवि-
 पाकसंस्थानान्यतमविषयकं पर्यालोचनं धर्मध्या-
 नम् । अप्रमत्ततः क्षीणमोहं यावत् । आज्ञावि-
 पयकं निर्मलं प्रणिधानं शुक्लम् । नञ् पृथक्त्ववि-
 तर्कत्ववितर्कसूक्ष्मक्रियव्युपरतक्रियभेदेन चतुर्वि-
 धम् । पूर्वविदां पूर्वश्रुतानुसारेणोऽन्येषां तमन्तरेणार्थ-
 व्यञ्जनयोगान्तरसंक्रान्तिमहितमेकद्रव्य उत्पादा-
 दिपर्यायाणामनेकनयैरनुचिन्तनं पृथक्त्ववितर्कम् ।
 इदं सविचारम् । पूर्वविदां पूर्वश्रुतानुसारेणान्येषां
 तद्भिन्नश्रुतानुसारेणार्थव्यञ्जनसंक्रान्तिरहितमेकद्रव्यं
 एकपर्यायविषयानुचिन्तनमेकत्ववितर्कम् । इदं
 न्यविचारम् । सूक्ष्मकायक्रियाप्रतिरुद्धसूक्ष्मवाङ्म-
 नःक्रियस्य सूक्ष्मपरिस्पन्दात्मकक्रियावद्भ्यानं सूक्ष्म-
 क्रियम् । इदमप्रतिपत्ति, प्रतिपत्ताभावात् । निरु-
 द्धसूक्ष्मकायपरिस्पन्दात्मकक्रियस्य ध्यानं व्युपर-
 तक्रियम् । इदमप्यप्रतिपत्ति । आद्ये द्वे एकादश-
 द्वादशगुणस्थानयोरन्त्ये द्वे केवलिन एव त्रयोद-
 शचतुर्दशगुणस्थानक्रमेण । अतपणीयस्य संसक्तस्य
 यात्नादेः कायकपायाणाञ्च परित्यजनमुत्सर्गः ॥

रिकांदागिकमिश्रयैक्रिययैक्रियमिश्राऽऽहारकाऽऽहार-
कमिश्रकामेगशरीरजन्यव्यापारगम्भतनि पञ्चदश-
योगाः ॥

रक्तद्विष्टान्ममम्यद्धानां कर्मणस्कन्धानां परि-
णामविशेषेण स्वम्ययोग्यकार्यव्यवस्थापनं प्रकृति-
बन्धः । प्रविभक्तानां कर्मस्कन्धानां विशिष्टमर्यादया
स्थितिकालनियमनं स्थितियन्धः । परिपाकसुपयाना-
नां विशिष्टकर्मस्कन्धानां शुभाशुभविपाकानुभव-
योग्यावस्था रसबन्धः । प्रकृत्यादित्रयनिरपेक्षं दन्ति-
कसंख्याप्राधान्येन कर्मपुष्टानां ग्रहणं प्रदेशबन्धः ।

बन्धाश्चैते चत्वार एकविधाध्यवसायविशेषेण
जायन्ते संक्रमोद्धर्तनादिकर्णविशेषाश्च ॥

करणविशेषाश्च बन्धमंत्रमोद्धर्तनापवर्तनोदीर-
णोपशमनानिधत्तिनिकाचनाभेदादष्टविधाः ॥

तत्र यद्वात्मनो धीर्यपरिणामविशेषः करणम् ।
धीर्यश्चात्र योगकषायरूपं विशक्षितम् ॥

कर्मणामात्मप्रदेशः सहान्योन्यानुगमनप्रयोज-
कधीर्यपरिणामो बन्धनकरणम् । अत्र योगात्मकधी-
र्येण प्रकृतिप्रदेशयोः कषायश्च स्थित्यनुभागयोर्वर्त-
जायते ॥

द्यान्नरभेदा विंशत्युत्तरगतान्मका बोध्याः । विवृता-
 श्रैते पुण्यपापतत्त्वयोः । उदये च सम्यक्तत्वमोहनी-
 यमिश्रमोहनीयमहिता द्वाविंशत्युत्तरगतभेदा भ-
 वन्ति । सत्तायान्त्वष्टपञ्चाशदुत्तरगतभेदाः स्युः ।
 विवृताश्रैते सर्वं कर्मग्रन्थे ॥

आत्मनो विंशोपयोधावरणकारणं कर्म ज्ञानावर-
 णम् । आत्मनः सामान्ययोधावरणसाधनं कर्म दर्श-
 नावरणम् । सुखदुःखानुभवप्रयोजकं कर्म वेदनीयम् ।
 रागद्वेषादिजनकं कर्म मोहनीयम् । गतिचतुष्टयस्थि-
 तिप्रयोजकं कर्म आयुः । नरकगत्यादिनानापयाप-
 प्रयोजकं कर्म नामकर्म । उचनीचजातिव्यवहारहेतु-
 कर्म गोश्रम् । आत्मनो रीत्यादिप्रनियन्धकं कर्म
 अन्नरायकर्म ॥

ज्ञानदर्शनावरणवेदनीयान्नरायाणां विंशत्सा-
 गरोपमकोटीकोटिकालं यावत्, मोहनीयस्य सप्तति-
 सागरोपमकोटीकोटिकालं यावत्, विंशतिसागरो-
 पमकोटीकोटिकालं यावद्नामगोश्रयोः, आयुषश्च त्र्य-
 ष्चिंशत्सागरोपमकालं यावत्परास्थितिरिषोऽध्या । एव-
 मेव वेदनीयस्य द्वादशमूर्हत्ता, नामगोश्रयोग्य-
 मूर्हत्ता, शोषाणाश्चान्ममूर्हत्तमपरास्थितिरिति ॥

छेदोपस्थापनपरिहारविशुद्धिमृश्मसंपराययथारु-
 नदेशविरन्यविरतिरूपाम्मप्र चाग्निमार्गणाः ।
 क्षुरचक्षुरवधिकेवलभेदेन चतस्रो दर्शनमार्गणा
 कृष्णनीलकापोतनेजःपद्मशुक्लभेदेन षट् श्रेष्ठ
 मार्गणाः ॥

अल्पफलाय फलिन आम्लं विनाशकरणा-
 वसायः कृष्णलेड्या । यथाफलग्रहणार्थं वृक्षच्छे-
 द्यवसायः ॥

अल्पप्रयोजनाय तदंशच्छेदनाध्यवसायो नी-
 लेड्या । यथा फलाय शाम्बाच्छेदाध्यवसायः ॥

अल्पफलार्थं तदंशांशच्छेदनाध्यवसायः कापं
 तलेड्या । यथा तदर्थं प्रतिशाम्बाच्छेदाध्यवसायः ॥

अल्पफलार्थं अंशांशांपक्षया न्यूनांशच्छेदना-
 वसायः नेजोलेड्या । यथा फलग्रहणाय स्तवकच्छेदन-
 द्यवसायः ॥

ईपत्क्लेशप्रदानेन फलग्रहणाध्यवसायः पद्मे-
 ड्या । यथा वृक्षात्फलमात्रवियोजनाध्यवसायः ॥

इतरक्लेशाकरणतः फलग्रहणाध्यवसायः शुकुच्छे-
 ड्या । यथा भूपतिनफलग्रहणाध्यवसायः ॥

भक्ष्याभक्ष्यभेदेन द्विविधा भक्ष्यमार्गणा ।
 तत्र भक्ष्यः सिद्धिगमनयोग्यः तद्विपरीतोऽभक्ष्यः ॥

भवन्ति । न चक्षुर्मनोभ्यां, विषयेन्द्रियसंश्लेषाभा-
वात् । स्पर्शनादीन्द्रियाणामुपकरणान्मकानां स्वशा-
ब्दाकारेण परिणतपुद्गलानां च यः परस्परं संश्लेषस्त-
व्यंजनेत्युच्यते । सोऽयं चतुर्विधो व्यञ्जनावग्रह-
इति मिलित्वाष्टविंशतिविधं मतिज्ञानम् । श्रुतज्ञानं
तु नावग्रहादयो भवन्ति ॥

मतिज्ञानापेक्षो वाच्यवाचकभावपुरस्कारेण
शब्दसंस्पृष्टार्थग्रहणविशेषः श्रुतज्ञानम् । तदनुकूलो-
पयोगोऽपि श्रुतम् । तच्चाक्षरानक्षरमंज्यमंजि सम्य-
इमिथ्यान्वसाधनादिसपर्ययमिनापर्ययमितगमित-
गमिकाङ्गप्रविष्टानङ्गप्रविष्टश्रुतभेदेन चतुर्दशविधम्

संज्ञाव्यञ्जनलब्धन्यतमवत श्रुतमक्षरश्रुतम्
यथा क्रमेण लिपिविशेषः, भाष्यमाणाकारादिः, त-
दमनो निमित्तकः श्रुतोपयोगः । भावश्रुतहेतु-
च्छयमिनादिरनक्षरश्रुतम् । समनस्कम्य श्रुतं संज्ञि-
श्रुतम् । तद्विपरीतमसंज्ञिश्रुतम् । सम्यग्दृष्टीनां श्रु-
सम्यक् श्रुतम् । मिथ्यादृष्टीनां श्रुतं मिथ्यान्वश्रुतम्
आदिमच्छ्रुतं सादिश्रुतम् । इदं पर्यायार्थिकनया-
क्षया । आदिशून्यं श्रुतमनादिश्रुतम् । इदन्तु द्रव्य-
र्थिकनयापेक्षया । अन्तश्छ्रुतं सपर्ययमितश्रुतम्

१) अनन्तश्छ्रुतमपर्ययमितम् । इमेऽपि तथैव । प्रा

दिशि कार्यात्मकः । अविद्यया विदित्वात्तद्विद्यया च
 म्भादिनि कारणात्मकः । उदेत्यनि शकटं कृत्वा
 द्यादिनि पूर्वपरः । उदिता शिवा म्यानुदयादिनु
 चरणाः । रूपान्तरादिनि महत्पर इतीमानिन्
 विरुद्धविधिहेतोरुदाहरणानि ॥

विरुद्धविधिहेतुः प्रतिषेधमायको प्रतिषेधस्य
 भायविरुद्धः प्रतिषेधस्य माभाद्रगाद्यादिभेदेन च
 मत्प्रकारः ॥

नास्त्येव सर्वथैकान्तोऽनेकान्तोपलम्भादिनि प्र
 तिषेधस्य यः स्वभायः सर्वथैकान्तत्वं तेन माभाद्रि
 र्द्वो विधिहेतुः । नास्त्यन्यत्रनिश्चयमन्तमंशयादि
 नि प्रतिषेधस्य न्यत्रनिश्चयस्य विरुद्धेनानिश्चयेन
 व्याप्यः । नास्त्यत्र शान्तं धृमादिनि प्रतिषेधशान्त
 विरुद्धवह्निकार्यरूपः । न देवदत्ते सुखमस्ति हृदय
 शल्यादिनि प्रतिषेधसुखविरुद्धदुःखकारणरूपः ।
 मुहूर्तान्ते नोदेत्यनि शकटं रेवत्युदयादिनि प्रतिषे
 धशकटोदयविरुद्धाश्विन्युदयपूर्वचरः । मुहूर्तान्त्रा
 ड्नीदगाद्गरणिः पुष्योदयादिनि प्रतिषेधभरण्युदय
 विरुद्धपुनर्वसूदयोत्तरचरः । नास्त्यस्य मिथ्याज्ञानं
 सम्यग्दर्शनादिनि प्रतिषेधमिथ्याज्ञानविरुद्धसम्य
 ज्ञानसहचर इति ॥

शब्दो नित्यः कार्यत्वादिति । अत्र कार्यत्वमनित्यत्व-
व्याप्यम् ॥

संदिग्धव्याप्तिको हेतुरनैकान्तिकः । स द्विविधः
संदिग्धविपक्षवृत्तिको निर्णान्विपक्षवृत्तिकश्चेति ॥

आद्यो यथा विवादापन्नः पुरुषो न सर्वज्ञो वक्तृ-
त्वादिति । अत्र विपक्षे सर्वज्ञे वक्तृत्वं संदिग्धम् ॥

द्वितीयो यथा पर्वतो वह्निमान् प्रमेयत्वादिति ।
अत्र विपक्षे हृदादां प्रमेयत्वं निर्णान्वितम् ॥

पक्षाभासत्रिविधः । प्रतीतसाध्यधर्मविशे-
षणको निराकृतसाध्यधर्मविशेषणकोऽनर्भास्ति-
साध्यधर्मविशेषणकश्चेति ॥

आद्यो यथा महानसं वह्निमिति पक्षीकृते
महानसे वह्नेः प्रमिद्धत्वादयं दोषः । इदमेव सिद्ध-
साधनमपि ॥

द्वितीयो यथा वह्निरनुष्ण इति प्रत्यक्षेण निरा-
कृतसाध्यधर्मविशेषणकः । अपरिणामी शब्द इति
पक्षः परिणामी शब्द इत्यनुमानेन तथा । धर्माऽन्ते
न सुखप्रद इति धर्माऽन्ते सुखप्रद इत्यागमेन तथा ।
चैत्रः काणः इति पक्षः विश्रमानाक्षिद्वयस्य चैत्रस्य
सम्पत् स्मरतः स्मरणेन तथा । सदृशे घस्तुनि

शिवराजपेरसंख्यातद्वीपसमुद्रेषु सप्तद्वीपसमु-
द्रज्ञानमवध्याभासः ॥

मनःपर्यवकेवलयोस्तु नाभासत्वं संयमविगुद्धि-
जन्यत्वात् कृत्स्नावरणक्षयसमुद्भूतत्वाच्च ॥

आगमाभासस्त्वग्रे वक्ष्यते ॥

दृष्टान्तवद्भासमानो दृष्टान्ताभासः । स द्विविधः
साधर्म्यदृष्टान्ताभासो वैधर्म्यदृष्टान्ताभासश्चेति ।
साधर्म्यदृष्टान्तो नवविधः माध्यसाधनोभयविकल
संदिग्धसाध्यसाधनोभयानन्वयाप्रदर्शितान्वयविपरि-
रीतान्वयभेदात् ॥

नित्यशब्दोऽमूर्तत्वादित्यत्र दुःखस्य दृष्टान्त-
त्वे तस्यानित्यत्वेन माध्यधर्मविकलता, परमाणो
दृष्टान्तत्वे भूतत्वेन तस्य साधनविकलता, घटस्य
दृष्टान्तत्वे तृभयविकलता ॥

अयं चैत्रो रागी यच्छ्रुत्याद्देवदत्तवदित्यत्र देव-
दत्ते रागित्वस्य संदिग्धतया संदिग्धसाध्यधर्मा ।
अयं यच्छा रागित्यान्मैत्रवदिति संदिग्धसाधनधर्मा ।
अयं न सर्वज्ञो रागित्वात् मुनिवदिति दृष्टान्ते अ-
सर्वज्ञत्वरागित्ययोः संदिग्धत्वात्संदिग्धोभयधर्मा ॥

चैत्रोऽयं रागी यच्छ्रुत्यान्मैत्रवदिति दृष्टान्ते

वचनः गगित्वात् तन्नैवं तन्नैवं यथा तथागत इति
 दृष्टान्तस्तथागते अरागित्यस्य मंशयात्मंदिग्धसा
 धनव्यतिरेकः । बुधोऽयं न सर्वज्ञः गगित्वादित्यः
 यः सर्वज्ञः सो न गगी यथा बुद्ध इति दृष्टान्तं
 उभयस्य मंशयात् मंदिग्धसाध्यसाधनोभयव्य
 तिरेकः ॥

त्रैत्रोऽयमरागी वक्तृत्वात्तन्नैवं तन्नैवं यथा पापा
 णशकलमिति दृष्टान्ते साध्यसाधनोभयव्यतिरेकः
 सत्त्वेऽपि व्याप्त्या व्यतिरेकामिद्वेरेव्यतिरेकः ॥

अनित्यशब्दः कृतकत्वाद्गगनवदिति दृष्टान्तं
 व्यतिरेकस्याप्रदर्शनादप्रदर्शितव्यतिरेकः ॥

तन्नैव यदकृतकं तन्नित्यं यथा गगनमित्युक्ते
 विपरीतव्यतिरेकः ॥

पर्वतो वह्निमान् धूमात् यो धूमवान्स वह्निमान्
 यथा महानसं वह्निमांश्च पर्वतो धूमवानित्युपसंहरणे
 उपनयाभासः । तन्नैव तस्माद्दूमवान् पर्वतो वह्निम-
 न्महानसमिति निगमने निगमनाभास इति दिक् ॥

इत्याभासनिरूपणं समाप्तञ्चानुमानम् ॥

यथार्थप्रश्नचूच्यनसम्भूतमर्थविज्ञानमागमः ।
 अर्थविज्ञानहेतुत्वादाप्तशब्दोऽप्यागम उपचारात् ।

लौकिकवाक्यानामर्थप्रापकत्वमात्रेण लोकापेक्षया
प्रामाण्येऽपि न वास्तविकं प्रामाण्यं, पूर्णार्थाप्रकाश-
कत्वात्, सप्तभङ्गीसमनुगमाभावाच्च ॥

तत्र प्रश्नानुगुणमेकधर्मिविशेष्यकाविरुद्धविधि-
निषेधात्मकधर्मप्रकारकबोधजनकसप्तवाक्यपर्याप्तस-
मुदायत्वं सप्तभङ्गीत्वम् ॥

वाक्यानि च स्यादस्त्येव घटः, स्यान्नास्त्येव
घटः, स्यादस्ति नास्ति च घटः, स्यादवक्तव्य एव,
स्यादस्ति चावक्तव्यश्च, स्यान्नास्ति चावक्तव्यश्च,
स्यादस्ति नास्ति चावक्तव्यश्चेति ॥

सप्तविधप्रष्टृप्रश्नवशात्सप्तवाक्यप्रवृत्तिः प्रश्ना-
नां सप्तविधत्वं तज्जिज्ञासायास्सप्तधात्वात्, सप्तधात्वं
जिज्ञासायाः सप्तधा संशयोदयात्, संशयानां सप्त-
धात्वं तु तद्विषयधर्माणां सप्तधात्वाद्भिज्ञेयम् ॥

ते च धर्माः कथञ्चित्सत्त्वं, कथञ्चिदसत्त्वं प्रमा-
र्पितोभयं, कथञ्चिदवक्तव्यत्वं, कथञ्चित्सत्त्वविशि-
ष्टायक्तव्यत्वं, कथञ्चिदमन्वयविशिष्टायक्तव्यत्वं, क-
मार्पितोभयविशिष्टायक्तव्यत्वञ्च ॥

तत्र प्रथमे भङ्गे मन्वयस्य प्रधानतया भानं, द्वि-
तये प्राधान्येन, तृतीये कमार्पितसत्त्वस्य

मत्त्वयोश्चतुर्ष्वेवशाब्जत्वस्य पक्षमे मत्त्वविशिष्टाव-
 च्छब्जत्वस्य पक्षेऽमत्त्वविशिष्टावशाब्जत्वस्य सप्तमे तु
 प्रामाणिकमत्त्वामत्त्वविशिष्टावशाब्जत्वस्य । अम-
 त्त्वादीनां तु गुणभावेन प्रतीतिः ॥

प्रामाणिकमत्त्वामत्त्वरूपो धर्मः कथञ्चित्मत्त्वाव-
 पेक्षया भिन्नः, प्रत्येकपकारादियर्णापेक्षया घटपद-
 यत् । अयशाब्जत्वश्च मत्त्वापिनास्मित्वनास्मित्वयो-
 स्मर्यथा यत्कुमशाकयत्यम् ॥

इयं सप्तभिर्निष्पद्यविकलादेशाभ्यां द्विधा ।

तत्र एकधर्मविषयकयोधजनकं मत्त् यौगपद्येन
 अभेदवृत्त्याऽभेदोपचारेण वा तद्वर्माभिन्नानेकयाव-
 द्धर्मात्मकपदार्थयोधजनकयाक्यं विकलादेशः ॥

प्रामेण भेदप्राधान्येन भेदोपचारेण वा एकधर्मा-
 त्मकपदार्थविषयकयोधजनकयाक्यं विकलादेशः ॥

अभेदवृत्त्यभेदोपचारौ कालस्वरूपार्थसम्बन्धो-
 पकारगुणिदेशसंमर्गशब्दैरष्टाभिर्ग्राह्यौ ॥

नथाहि स्यादस्त्येव अस्तित्वात्म-
 कैकधर्मयोधजनकत्वं

वि र नि नि इ
 धर्मकाधिकरण-

सर्वदांश्चतुर्भेदनात्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वाप-
 त्तत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं तद्विदित्वाप-
 त्तत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं । अत-
 र्थादीनां तु गुणभावेन प्रतीतिः ॥

समापित्तत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं
 पक्ष्या भिन्नः, प्रत्यक्षत्वात्प्रत्यक्षत्वात्प्रत्यक्षं
 यत् । अतः प्रत्यक्षं समापित्तत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वाप-
 त्तत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं ॥

इयं सप्तमोऽधिकारः सप्तमोऽधिकारः सप्तमोऽधिकारः ॥

नत्र एकधर्मविषयकसोपजनकं सत्त्वं यद्यप्येव
 अभेदगृह्यते अभेदोपचारेण वा तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं
 तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं ॥

प्रमाणेन भेदशाब्दान्तेन भेदोपचारेण वा एकधर्मा-
 त्मकपदार्थविषयकसोपजनकस्यैव विदित्वापत्प्रत्यक्षं ॥

अभेदगृह्यते अभेदोपचारी काल्पनिकपदार्थसम्बन्धो-
 पकारगुणित्वात्समसंज्ञात्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं ॥

नथाहि स्यादस्मैव यद्यपि इत्यादी अस्ति स्यात्प्रत्यक्षं
 एकधर्मसोपजनकत्वं यद्यपि नथा एककालाद्यच्छिद-
 काभिकरणनिरूपितपृथिव्यकगुणित्वात्प्रत्यक्षं यद्यपि तद्विदित्वापत्प्रत्यक्षं

वृत्तित्वैकसम्यन्धप्रतियोगित्वैकोपकारकत्वेकदेशात्
 छिन्नवृत्तित्वैकसंसर्गप्रतियोगित्वैकशब्दवाच्यत्व-
 घर्माः अस्तित्वेनाभिन्ना अनेके ये घर्मास्तदात्मक-
 दार्थबोधजनकत्वमपीति । सम्यन्धे कथञ्चित्तादान्प-
 लक्षणे अभेदः प्रधानं भेदो गौणः, संसर्गत्वभेदो
 गौणः भेदः प्रधानम् । तथा च भेदविशिष्टाने-
 स्सम्यन्धः अभेदविशिष्टभेदस्संसर्ग इति विवेकः ।
 अयञ्च पर्यायार्थिकनयस्य गुणभावे द्रव्यार्थिकनयस्य
 प्रधानभावे युज्यते ॥

द्रव्यार्थिकस्य गौणत्वे पर्यायार्थिकस्य प्राधान्ये
 त्वभेदन्योपचारः कार्योऽभेदामंभवात् ।

तथा हि नैकैकदा विस्मृतानागुणानामभेद-
 संबन्धो धर्मिभेदात्, नापि स्वरूपेण, प्रतिगुणं स्वरूप-
 भेदात् । नाप्यर्थेन, स्वाधारस्यापि भेदात् । तथा
 सम्यन्धेन, सम्यन्धिभेदेन सम्यन्धभेदात् । नाप्यु-
 पकारेण, तत्तन्नन्यजानानां भेदात् । नापि गुणिर-
 श्चानेन, तथापि प्रतिगुणमनेकत्वात् । नापि संसर्गेण,
 संसर्गभेदेन भेदात् नापि शब्देन, अर्थभेदेन तथा
 भेदादिति । तस्मादभेदमुपपन्नं तद्वर्माभिन्नानेकता-
 यद्वर्मान्मकथयन्तुषोऽप्यजनकस्य वाक्यानामिति ॥

एतदभ्यासस्येति प्रथमं वाक्यमित्यर्थमात्रं ।

सत इति विपरीताख्यातिरूपमिदम् । स्मरणञ्च चा-
कारिण्यादिसमानधर्माणां शुक्तौ दर्शनाद्भवति ॥

एवं वाष्पधूलीपटलादौ धूमध्रमाद्बह्विविरहिते
देशे बहुधनुमानमयं देशो बह्निमानिति । क्षणि-
काक्षणिके वस्तुनि पाँद्वागमात्मर्यथा क्षणिकत्व-
ज्ञानं, भिन्नाभिन्नयोर्द्रव्यपर्याययोर्नैयायिकपर्यशेषि-
कशास्त्रत एकान्तभेदज्ञानं, नित्यानित्यात्मके शब्दे
मीमांसकशास्त्रत एकान्तनित्यत्वज्ञानमित्यादीनि
विपरीनोदाहरणानि ॥

अनिश्चितनानांशविषयकं ज्ञानं संशयः । यथा
स्थाणुर्यां पुरुषो वेति ज्ञानम् । इदञ्च स्थाणुत्वपुरु-
षत्वान्यतरनिश्चायकप्रतिषेधकप्रमाणाभावादारोह-
परिणाहात्मकत्वाभारणधर्मदर्शनात्कोटिद्वयविषयक-
स्मरणाद्य समुन्मिषति । अयं प्रत्यक्षधर्मिकः संश-
यः । परोक्षधर्मिविषयको यथा कश्चिद्गुणप्रदेशे दृष्ट-
मात्रदर्शनेन किं गौरयं गवयो वेति संशयः ॥

विजिष्टविशेषार्षदिं ज्ञानमनप्यवसायः ।
यथा गच्छता मार्गं किमपि मया स्पृष्टमिति ज्ञानम् ।
अयमनप्यवसायः प्रत्यक्षविषयः । परोक्षविषयस्तु
गोजामीषपरिज्ञानविधुरस्य विपिननिवृत्ते माग्नामा-
द्यदर्शनेन ग्रामान्यतः पिण्डमात्रमनुभाय प्रदेशेऽ-

स्मिन्न कोऽयं प्राणीनि विशेषानुद्भृत्त्वि ज्ञानम् । अनि-
 धित्तानेककोटिविपर्ययकः संशयः । सर्वथा कोट्यवि-
 पर्ययोऽनध्यवसाय इत्यनयो भेदः । तथा अनवस्थि-
 तानेकांशाप्रकारकं यन्तुनि अनवस्थितानेकांशाप्रका-
 रकत्वाद्यगाहनात्संशयः आरोपरूपः । अनध्यवसा-
 यस्य संशयविपर्ययात्मकारोपेण महायथार्थपरिच्छे-
 दकन्यमाग्यादारोपरूपन्यमुपचारवृत्त्या भाव्यम् ॥

व्यापारनिरूपणम्

श्रुताख्यप्रमाणयोधितांशप्राहकोऽनिराकृतेतरा-
 शो यत्कुरुभिप्रायविशयो नयः । यथार्थयस्त्यैकदेश-
 प्राहकत्वाद्यस्य यथार्थनिर्णयन्यरूपप्रमाणत्वं ना-
 स्येव । अत एव च नाप्रमाणत्वम् । अपि तु प्रमाणा-
 प्रमाणाभ्यां विधेः ज्ञानान्तरमेव ॥

य ए नैगमसङ्गहद्वयद्वाराजुमुप्रशब्दगमभिरु-
 दैयम्भूतभेदात्मप्रविधः ॥

आशाम्प्रयो द्रव्यार्थिकनयाः, परं चत्वारः पर्या-
 यार्थिकनयाः । द्रव्यमात्रविपर्ययकत्वात्पर्यायमात्रवि-
 पर्ययकत्वात् । गुणानां पर्यायेऽन्तर्भावः । ऊर्ध्वनामा-
 मान्यस्य द्रव्येऽन्तर्भावः, निर्गुणामान्यस्य तु द्य-
 भ्रनपर्यायरूपस्य पर्यायेऽन्तर्भावः । शूलाः काला-
 न्तस्थापिनः शब्दानां संकेतविषया द्यभ्रनपर्याया-
 इति प्रावचनिकप्रसिद्धिः । अतो नाधिकनयशङ्का ॥

परमामान्यमयलक्ष्य विचार्योदामीन्यं तद्विशेषेषु अर्थात्तामेकतया ग्रहणाभिप्रायः परमद्वन्द्वः । यथा विश्वमेकं सदविशेषादिनि । अनेन यदभिप्रायेण मत्त्वरूपसामान्येन विश्वस्यैकत्वं गृह्यते । एवं शब्दानामप्रयोगाय विशेषेषुदामीनता प्रतीयते ॥

अपरमामान्यमयलक्ष्य तथाभिप्रायोऽपरमद्वन्द्वः । यथा धर्माधर्माकाशकालपुद्गलजीवानामैक्यं, द्रव्यत्वाविशेषादिनि ।

अनेनाप्यभिप्रायेण द्रव्यत्वरूपापरमामान्येन धर्मादीनामेकत्वं तद्विशेषेषुदामीनत्वञ्च गृह्यते ॥

प्रतिषेधपरिहारेण सद्ब्रह्मविषयीभूतार्थविषयकविभागप्रयोजकाभिप्रायो व्यवहारनयः । यथा सत्त्वधर्मैकतया संगृहीतस्य मनः द्रव्यपर्यायाभ्यां विभागकरणाभिप्रायो यत्सत् तद्विधा द्रव्यं पर्यायश्चेति । एवं द्रव्यत्वेन सद्ब्रह्मस्य द्रव्यस्य धर्मादिरूपेण योदा विभागकरणाभिप्रायो यद्द्रव्यं तद्धर्मादिरूपेण योदेति ॥

द्रव्यं गौणीकृत्य प्राधान्यतया वर्तमानक्षणवृत्तिपर्यायमात्रप्रदर्शनाभिप्रायविशेषः ऋजुसूत्रनयः । यथा सम्प्रति सुखपर्यायोऽस्ति दुःखपर्यायोऽस्ति, द्वेषपर्यायो वास्तीत्यभिप्रायाः । अत्र हि सद-

प्यात्मद्रव्यं नाप्यने सुप्तादिपर्यायांस्तु प्रधानेन प्र-
काशयत इति ॥

कालकारकलिङ्गसंख्यापुरुषोपसर्गाणां भेदेन म-
न्त्रमप्यभेदसुपेक्ष्यार्थभेदस्य शब्दप्राधान्यात्प्रदर्श-
काभिप्रायविशेषः शब्दनयः । यथा यभ्य भवति
भयिष्यति सुमेरुति कालभेदेन सुमेरुभेदं, करोति
कुम्भं कियते कुम्भ इत्यादौ कर्तृव्यकर्मव्यरूपका-
रकभेदात्कुम्भभेदं, पुण्यस्तारका इत्यादौ लिङ्गभेद-
नार्थभेदं, आपोऽम्भ इत्यादौ संख्याभेदेन जलस्य
भेदं, एहि मन्ये रथेन यास्यसि नहि यास्यसि या-
तसे पितेत्यादौ मध्यमोलमरूपपुरुषभेदनार्थभेदं,
मन्त्रिप्रभेदयतिप्रभ इत्यादायुपसर्गभेदेन वार्थभेदं
प्रतिपादयति शब्दनयः कालादिप्राधान्यात् । अभेदे
पुनर्न निरकरोति अपि तु गौणीकरोति ॥ पर्याय-
भेदे तु नार्थभेदमभ्युपैति नयोऽयम् ॥

निरूपण भेदेन पर्यायशब्दानां विभित्ताभाभ्युप-
गमाभिप्रायसममभिरुदनयः यथा इन्दनादिन्द्रा-
शब्दात्ततः पृथारणात्पुनरुद इत्यादयः । अत्र हि
पर्यायभेदपर्यायसमभेदस्यामरपुरविभेदकार्यरूपप्रवृत्ति-
निमित्तमाभिरथेषां शब्दानां विभित्ताभाभ्युपगम-
अस्य यथाय विषयः । अत्राप्यभेदस्य न निरासः ।

नत्तत्क्रियाविधुरम्यार्थस्य नत्तच्छब्दवाच्यत्वमप्र-
तिक्षिपन् शब्दानां म्यम्बप्रवृत्तिनिमित्तक्रियाविशि-
ष्टार्थाभिधायिन्वाभ्युपगम एवम्भूतनयः । यथा पर-
मैश्वर्यप्रवृत्तिविशिष्ट इन्द्रशब्दवाच्यः सामर्थ्यक्रि-
याविशिष्टइन्द्रकपदयोष्यः, अमुरपुरभेदनक्रियावि-
शिष्टः पुण्ड्रशब्दवाच्य इत्येवंरूपाभिप्रायाः ॥

नत्राद्याश्चन्वारो नया अर्थनया अर्थप्रधानत्वात्
अन्त्ये त्रयस्तु शब्दनयाः शब्दवाच्यार्थविषयत्वात् ॥

नैगमो भावाभावविषयकः, मद्ब्रह्मस्मर्वभाव-
विषयकः, व्यवहारः कालत्रयवृत्तिकनिषयभावप्रका-
रप्रख्यापकः, वर्तमानक्षणमात्रस्थायिपदार्थविषय
ऋजुसूत्रः, कालादिभेदेन भिन्नार्थविषयइन्द्रशब्दनयः,
व्युत्पत्तिभेदेन पर्यायशब्दानां विभिन्नार्थनासमर्थन-
परः समभिरूढः, क्रियाभेदेन विभिन्नार्थनानिरूपण-
पर एवंभूतनय इत्युत्तरोत्तरनयापेक्षया पूर्वपूर्वनयस्य
महाविषयत्वं बोध्यम् ॥

धर्मद्वयधर्मिद्वयधर्मधर्मिद्वयानां सर्वथा पार्थक्या-
भिप्रायो नैगमाभासः यथा बहिर्पर्वनवृत्तित्वयोः
अनित्यज्ञानयोः रूपनैल्ययोः आत्मवृत्तिसत्त्ववैत-
न्ययोः काठिन्यवद्द्रव्यपृथिव्योः रूपवद्द्रव्यमूर्तयोः
पर्यायवद्द्रव्यवस्त्वोः ज्ञानात्मनोः नित्यसुखमुक्तयोः

क्षणिकमुन्वयिष्यामस्तजीवयोश्च सर्वथा भेदाभि-
प्रायः । वैशेषिकनैयायिकयोर्दर्शनमेतदाभाम् एव ॥

परमामान्यमपरमामान्यं वाभ्युपगम्य तद्विशेष-
निराकरणाभिप्रायः नह्यनयाभामः । यथा जग-
दिदं सदैव नह्यगप्यधर्मानुपलम्भादिनि । अहंन-
सांख्यदर्शने एतदाभामरूपं । एवं द्रव्यमेष नह्य
तद्विशेषाणामदर्शनादिन्यादयोऽभिप्रायविशेषाः ॥

कान्तपनिवद्द्रव्यपर्यायाभिमन्ता व्यवहाराभा-
सः । यथा सार्वाकदर्शनम् । तत्र हि कान्तपनिवद्भूत
चतुष्टयमात्रविभागां हृद्यते । प्रमाणसपक्षजीवद्र-
व्यपर्यायादिविभागस्मिन्नभिप्रायते ॥

कालत्रयमथापिपदार्थानुदसनपर्यन्तं वर्तमानक्ष-
णमात्रवृत्तिपर्यायावलम्बनाभिप्रायः काञ्चुमृत्प्रनया
भारः । यथा वाददर्शनम् । पुटो हि क्षणमात्रमथा-
पिनमेष पदार्थं प्रमाणतया स्वीकरोति तदनुगामिप्र-
त्यभिज्ञाप्रमाणमिदमेकं सिद्धरभूत् द्रव्यं नाभ्युपैति ॥

कालादिभेदेन तादृश्य भिन्नार्थवाचित्वमेवेति
अभेदपुदसनाभिप्रायः तादृश्यभाभारः । यथा बभूव
भवति भविष्यति नृमेगतिपादौ भूतवर्तमानभवि-
ष्यत्कालीनान् भिन्नभिन्नानेष प्रमाणविद्वान् रत्न-
मानूनभिरुपति तत्तत्तत्ता इत्यादिभिप्रायः ॥

पर्यायशब्दानां निरुक्तिभेदेन भिन्नार्थत्वमेव न
त्वर्थगतोऽभेदोपीति योऽभिप्रायः स समभिरूढ-
नयाभासः । यथा शक्रपुरन्दरेन्द्रशब्दानां भिन्नाभि-
धेयत्वमेव भिन्नशब्दत्वादित्यभिप्रायः ॥

प्रवृत्तिनिमित्तक्रियाविरहितमर्थं शब्दवाच्यतया
सर्वथानभ्यपगच्छन्नभिप्रायविशेष एवम्भूतनयाभा-
सः । यथा घटनादिक्रियाविरहितघटादेर्घटादिशब्द-
वाच्यत्वव्युदामाभिप्राय इति ॥

नयस्येदृशस्य वस्तुवैकदेशस्याज्ञाननिवृत्तिरनन्त-
रफलम् । परम्परफलन्तु वस्तुवैकदेशविषयकज्ञानोपा-
दानोपेक्षाबुद्धयः । उभयविधमपि फलं नयात्कथ-
ञ्चित् भिन्नाभिन्नं विज्ञेयम् ॥

इति नयनिरूपणम् ॥

स्वपरपक्षमाधनदूषणविषयं तत्त्वनिर्णयविजया-
न्यतरप्रयोजनं वचनं वादः । साधनात्मकं दूषणात्म-
कञ्च वचनं स्वस्याभिप्रेतप्रमाणरूपमेव स्यात् । तदन्य-
स्य प्रमाणाभामन्याग्निर्णायकत्वानुपपत्तेः । जल्पवि-
त्तण्डयोस्तु न कथान्तरत्यं वादेनैव चरितार्थत्वात् ॥

कथारम्भकस्तु जिगीपुस्तत्त्वनिर्णिनीपुथ । अ-
ङ्गीकृतधर्मसाधनाय साधनदूषणवचनैर्विजयमिच्छु-
र्जिगीपुः ॥

च परत्र तत्त्वनिर्णिनीपुः क्षायोपशामिकज्ञानवान्
तदा समर्थश्चेत्प्रतिवादी वादिप्रतिवादिरूपाद्द्वय-
मेवापेक्षितम् । असमर्थश्चेत् सभ्येन सद्वाद्द्वयमपे-
क्षितम् । केवली चेत्प्रतिवादी तदाऽद्द्वयमेव ॥

यदा क्षायोपशामिकज्ञानवान् परत्र तत्त्वनि-
र्णिनीपुर्यादी प्रतिवादी च जिगीपुस्तदा चत्वार्यङ्गानि,
स्वात्मनि तत्त्वनिर्णिनीपुः क्षायोपशामिकज्ञानवान्
परत्र तत्त्वनिर्णिनीपुर्या प्रतिवादी तदा असमर्थत्वेऽ-
द्द्वयं समर्थत्वे च अद्द्वयं, केवली चेत्प्रतिवादी तदा
अद्द्वयमपेक्षितम् ॥

यदा तु केवली वादी जिगीपुश्च प्रतिवादी तदा
चत्वार्यङ्गानि, स्वात्मनि तत्त्वनिर्णिनीपुः क्षायोपश-
ामिकज्ञानवान्वा प्रतिवादी तदाऽद्द्वयमेवापेक्षितम् ॥

जिगीपुस्वात्मतत्त्वनिर्णिनीप्वोः, स्वात्मतत्त्व-
निर्णिनीपुजिगीप्वोः, स्वात्मतत्त्वनिर्णिनीप्वोरुभयो-
रुभयोश्च केवलिनोर्वादिप्रतिवादिभावासम्भवान्न
वादः प्रवर्तते ॥

प्रथमं वादारम्भको वादी । तदनु तद्विरुद्धारम्भकः
प्रतिवादी । एतौ स्वपरपक्षस्थापनप्रतिषेधौ प्रमाणतः
कुर्यायाताम् ॥

उभयसिद्धान्तपरिज्ञाता धारणावान्

स्मृतिमान् क्षत्री मध्यस्थः सभ्यः । चादोऽयं त्रिभिः
सभ्यैरन्योनो भवेत् ॥

सभ्यैरेतैः यथायोगं चादिप्रतिवादिनोः प्रतिनि-
यमवादस्थाननियमनं, कथाविशेषनियमनं, पूर्वो-
त्तरवादिनिर्देशः, मद्बन्धनगुणशेषावधारणं, तद्व्यप्र-
काशनेन यथाममयं चाद्विरामः, जयपराजयप्रका-
शनञ्च कार्यम् ॥

प्रजाऽऽज्ञामपत्तिभ्रमताक्षमाल्लुप्तः सभा-
पतिः । अनेन च चादिप्रतिवादिभ्यां सभ्यैश्च प्रति-
वादिमस्यार्थस्यावधारणं, तयोः फलहनिराकरणं त-
योदशापधानुगुणं पराजितस्य शिष्यत्वादिनियमनं
पारिमोषिकादिविभरणञ्च वर्तन्त्यम् ॥

इति पादनिरूपणम् ।

पूर्वात्तमान् पुररुष्टय भेदलक्षणतो दिता ।
बालमंशिप्रजासाय सभ्यसभविश्ववाशिना च

परमात्मणो भेदेन द्विविधं मन्त्रवत् व्रतम् ।

व्रतश्रमणधर्मसंगमपैगावृत्तप्रक्षयपर्यगुतिज्ञाना-
दिनयःकोचनिग्रहरूपेण नरविद्याःऽप्यगान्तरभेदेन-
स्मृतनिविधं व्रतम् ॥

हिंसात्तन्मत्तप्रक्षयप्रियहेभ्यो विरमणरूपाणि
पञ्च व्रतानि ॥

प्रमादमहत्कारेण कायादिव्यापारजन्यद्रव्यभा-
यान्मकप्राणव्यपरोपणं हिंसा तन्मात्मन्यग्ज्ञान-
श्रद्धानपविंसा निवृत्तिः प्रथमं व्रतम् ॥

अतद्वृत्ति नन्प्रकारकमप्रियमपथ्यं वचनम-
वृत्तं, तस्मात्तथा विरतिद्वितीयं व्रतम् । अमन्यं
चतुर्विधं भूतनिह्वयानृतोद्भावनाथान्नरगाहोभेदात् ।
आद्यं आत्मा पुण्यं पापं वा नाम्नीन्यादिकम् । आत्मा
सर्वगत इत्यादि द्वितीयम् । गद्यश्चन्धवचनं तृतीयम् ।
क्षेत्रं कृप काणं प्रति काण इत्यादि वचनं तुर्यम् ॥

स्वाम्याद्यदत्तवस्तुपरिग्रहणं स्तेयं तस्मात्तथा
विरतिस्तृतीयं व्रतम् ॥

औदारिकवैकियशरीरविलक्षणसंयोगादिजन्य
विषयानुभवनमत्रह्य, तस्मात्तथा विरतिस्तुर्यं व्रतम् ॥

मचित्ताचित्तमिश्रेषु द्रव्येषु मूर्च्छा परिग्रहस्त-
तश्च तथा विरतिः पञ्चमं व्रतम् ॥

क्षमामार्दवाजैषणौचस्यत्यसंशयममपम्यागावि.अ-
न्यप्रत्यपर्याणि अमणधर्मा दश ॥

मति सामर्थ्यं महत्तनीयता क्षमा । सागराधि-
न्यपुत्रकारबुद्धिरयत्संभायिस्थमनिरवायेषु, कोभा-
दिषु दुष्टकलकस्यजानं, आत्मनिन्दाअयणेअपवि-
कृतमनस्कस्यं क्षमैवात्मधर्म इति बुद्धिश्च क्षमा
सामुपकारिका ॥

गर्भपराहमुत्तमश्च अंष्टयभृग्भानामनादिनिवि-
नयापरणं मार्दवम् । ज्ञातिरुत्तमार्थकृत्तपःभृत्तपः न
पीरिंष्टयकभायो मार्दवविशंभी अनन्तता निवर्तन ॥

कान्तृप्यविरहदृष्टांशम् । नद् दृष्ट्यभाषनदा
दिषा । शास्त्रीयविधिना यतिजनशरणागतमहात्म-
णादिक्षालनमाशम् । राजाहृणादिदक्षवि अमनाधि-
रहो द्वितीयं, ममत्यमत्र मनःकान्तृप्यम् ॥

गथावधिपत्तार्थमतिवसित्वं स्वपरदिन वच्यः
मत्पम् ॥

इन्द्रियदत्तं संपमः । नवम्बु पूर्वमेवोत्तम् ॥

वाचाअपचनरोपविहारीराहपानादिविदपकभा
वदोपपरित्यजं त्यागः ॥

दारीरधर्मांषकरणादिषु सुवर्तारानित्यमावि श-

ब्रह्मपरिपालनाय ज्ञानाभिपूजये कथापरिपा-
याकाय च गुरुगुरुयामो ब्रह्मपरिणम ॥

मनिरमं शरीर्यादमनोनिग्रहस्यमः । म च
समदशविधः पृथिव्यतेजोयापुयनन्यनिकायद्वित्रि-
चतुःपञ्चेन्द्रियप्रेक्ष्योपेक्ष्यापहस्यप्रसृज्यकाययादमन-
उपकरणसंयमभेदात् ॥

तत्र पृथिवीकायिकादारभ्य पञ्चेन्द्रियं यावत्ते
नययिषा जीयाः तेषां करणत्रयैः कृतकारिनानुम-
निभिः संयद्व्यपग्निपच्योपत्तिपरिहारः पृथिवीका-
यादि संयमो नवविधो ज्ञेयः ॥

स्थानादीन् विलोक्य क्रियाचरणं प्रेक्ष्यसंयमः ।
साधुप्रभृतीन् प्रवचनोदितक्रियासु व्यापारयतः
स्वस्वक्रियासु व्यापारवतः गृहस्थादीनुपेक्षमाणस्य
संयम उपेक्ष्यसंयमः ॥

चरणानुपकारकवस्तुनिग्रहो विधिना च प्राणि-
मत्तपानेन च संयमः ॥

दृषिदृष्टस्थण्डिलवस्त्रादीनां विशिष्टप्रदेशगमने
रजोऽधगुण्ठितपादादीनाञ्च रजोहरणादिना प्रमार्जनं
प्रसृज्यसंयमः ॥

१) यावन्नादिभुञ्जति । २) दृषिदृष्ट । ३) च
४) कायसंयमः । ५) द्विष्यपच्योपत्तिपरिहारः

पटुर्ग्याद्याकान्तो मुनिर्गानः । श्रुतम्यविरपरम्प-
गनुयार्थी गणः । एकजानीयानेकगच्छममृष्टः कृत्स्नम् ।
ज्ञानदर्शनचरणगुणवान् श्रमणादिः मह्यः । ज्ञाना-
दिपांशुयशक्तिभिर्मांशुमाश्रयः मायुः । एकसमा-
चारीसमाचरणपरम्माधुम्ममनोज्ञः ॥

चमनिकथानिपत्येन्द्रियकृत्स्नन्तरपूर्वकीडितप्र-
णीतानिमात्राहारभूषणगुप्तिभेदेन ब्रह्मचर्यगुप्तिर्न-
वधा ॥

स्त्रीपण्डादिवामस्थानवर्जनं चमनिगुप्तिः । रागा-
नुबन्धिस्त्रीमंलापचरित्रवर्णनपरित्यागः कथागुप्तिः ।
स्थ्यासनपरिवर्जनं निपद्यागुप्तिः । रागप्रयुक्तम्यद्गो-
पाङ्गविलोकनत्यजनमिन्द्रियगुप्तिः । एककृत्स्नान्तरि-
तमधुनशब्दभ्रवणस्थानपरित्यागः कृत्स्नन्तरगुप्तिः ।
प्राक्तननतर्काडाम्मरणवैधुर्यं पूर्वकीडितगुप्तिः । अवि-
स्तिग्धमधुराद्याहारपरिहारः प्रणीतगुप्तिः । मानाधि-
काहारपरिवर्जनमनिमात्राहारगुप्तिः । स्नानविलेप-
नादिशरीरशुद्धपावर्जनं भूषणगुप्तिः ॥

ज्ञानदर्शनचरणभेदनो ज्ञानादि त्रिविधम् ।

कर्मक्षयोपशमममुत्थायवोधनद्वेतुद्वादशाङ्गाश-
न्यतरत् ज्ञानम् । तत्त्वभ्रदानं दर्शनम् । पापव्या-
पारंभ्यो ॥

पद-यां-याफान्तो मुनिर्ज्ञानः । श्रुतम्यविरपरम्भ-
 गान्तुपार्श्वगण एकज्ञानीयानेकगच्छममृदः कुलम् ।
 ज्ञानदर्शनचरणगुणवान् श्रमणादिः मह्यः । ज्ञाना-
 दिप्राप्त्यन्यथाकारिभर्माक्षमाधकः साधुः । एकसमा-
 चारीयमानरणपरम्माधुम्ममनोजः ॥

वसन्तिस्थानिपश्येन्द्रियकुड्यन्नरपूर्वक्रीडितप्र-
 णीतानिमात्राहारभूषणगुप्तिभेदेन ब्रह्मचर्यगुप्तिर्न-
 यथा ॥

स्त्रीपण्ड्यादिवामस्थानवर्जनं वसन्तिगुप्तिः । रागा-
 नुबन्धिस्त्रीमत्यापचरिश्चवर्णनपरिव्यागः कथागुप्तिः ।
 म्यासनपरिवर्जनं निपत्यागुप्तिः । गगप्रयुक्तम्यद्गो-
 पाङ्गविलोकनम्यजनमिन्द्रियगुप्तिः । एककुड्यान्नरि-
 तमधुनशब्दधवणस्थानपरिव्यागः कुड्यन्नरगुप्तिः ।
 प्रास्तननन्तीडाम्मरणार्थधुर्य पूर्वक्रीडितगुप्तिः । अनि-
 स्निरधमधुगयाहारपरिहारः प्रणीतगुप्तिः । मानाधि-
 काहारपरिवर्जनमनिमात्राहारगुप्तिः । स्नानविलेप-
 नादिशरीरशुश्रूषावर्जनं भूषणगुप्तिः ॥

ज्ञानदर्शनचरणभेदतो ज्ञानादि त्रिविधम् ।

कर्मक्षयोपशमसमुत्थायबोधनहेतुद्वादशाङ्गाद्य-
 न्यतरत् ज्ञानम् । तत्त्वश्रद्धानं दर्शनम् । पापव्या-
 पारेभ्यो ज्ञानश्रद्धानपूर्वकविरतिश्चरणम् ॥

पाद्यान्तरभेदेन द्वादशविधानि तेषामि पूर्व-
मेवोक्तानि ॥

उदीर्णफोषादिचतुष्टयनिग्रहः फोषनिग्रहः ॥

इति धरणनिरूपणम् ॥

विषद्विजुद्धिममिति भावनाप्रतिमंन्द्रियनिर्गंभ-
प्रतिद्वेषनागुप्यभिग्रहभेदेनाष्टविधमपि करणमवा-
न्तरभेदात्ममनियिधम् ॥

सर्वदोषरहिताऽऽहारोपाश्रयस्त्रयाप्रपरिग्रहा-
त्मिकाश्चतस्रः विषद्विजुद्धयः ॥

माध्याचरणे जाग्रोदितविभिन्ना मध्यकप्रकृति
ममिति । सा चैर्यादिरूपा पञ्चविधा पूर्वमेवा-
वदिश्या ॥

धर्माधं चित्तस्थिरीकरणहेतुर्विचारो भाषना ।
द्वादशविधा सा चैतथम् ॥

पाद्यान्तरनिमित्तपदाभेदनिष्पत्त्यनिन्तमनि-
त्यभाषना । अनया तेषां संयोग आसक्तिविषययोगे
न दुःखमपि पुरुषस्य न भवति ॥

जन्मजरामरणादिजन्मदुःखपरिद्वेषितस्य जन्मा-
संभारे कापि अर्हत्प्राप्तमातिरिक्तं किमपि कारणं
न विद्यते इति भाषनाऽऽराणभाषना । एवं भाष-
यतः सांसारिभ्यो भाषेयु धैराव्यं समुत्पद्यते ॥

समाप्तं तद्व्यवसायमाणात् तानानां सर्वं एव स्व-
 यत्नात् तद्व्यवसायमाणात् विनाशं समाप्तभावेना । एवं
 विनाशमात्रं कर्तव्यं प्रमत्ताभावान्निर्विण्णस्य सं-
 माप्तं तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्

एतत् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्

तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्

अशक्तिमात्रं कर्तव्यं तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्

तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्
 तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात् तद्व्यवसायमाणात्

आश्रयदोषात्सर्वं पापं पातननिरोधपट्टिसंवर-
 वतो नैव स्पृशन्तीति विलोकनं सर्वं भावेना । अनया
 च संवराय घटेन ॥

नरकादिषु कर्मफलविपाकोदयोऽव्युद्धिपूर्वकः तपः

नाभ प्रयेकमनुक्रमणे एतेष्विषयवशात्तत्र
साहाय्येनैवविद्या नद्विद्याभ ॥

अत्रिहिन एते एतत्तन्नादित्येणोक्तं च
विद्यावशात्तत्राहविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
पुत्रा एतत्तत्राहविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या

एतत्तन्नादित्येणोक्तं च
विद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या

इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या

इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या
इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या

इतिविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्याविद्या

विहाय मध्ये चानव्यन्तरनिकाया निवसन्ति । एते
च व्यन्तराणामधान्तरभेदाः ॥

रुचकादुपर्यधक्षाष्टादशशानजयोजनमितं व्य-
न्तरनरज्योतिपादिनिवासयोग्यो जल्लघ्नाकृतिस्तिर्य-
ग्विशालश्शुभपरिणामी निर्यग्लोकः ॥

मध्यलोकाभिधाने निर्यग्लोकं पूर्वपूर्वापेक्षया
द्विगुणाविस्तारा असंख्याता वल्लघ्नाकृतयो जम्बूद्वी-
पादि स्वयम्भुरमणममुद्रान्ता द्वीपसमुद्रास्मन्ति ॥

मध्ये लक्षयोजनपरिमाणस्य जम्बूद्वीपस्य ना-
भिरिच भूतलं योजनसहस्रेणावगाहमानक्षत्वारिं-
शशोजनमित्तचूलागुतां तथाधिकनघनिसहस्रयोजन-
समुच्छ्रायोऽथो दशयोजनसहस्रं विम्बुन ऊर्ध्वञ्च
योजनसहस्रविस्तारो भद्रशालादिभिधातुभिर्वनैः प-
रिवृत्तो मङ्गभूधरः काञ्चनमयो घर्तुलाकारो विलसति ॥

जम्बूद्वीपे चोत्तरोत्तरक्रमेणोत्तरदिग्पतीनि क्षेप्र-
दग्धच्छेदकहिमघन्महाहिमपत्रियधनीलमृगिमशि-
वरिषर्षधरपर्षमालङ्कानि भरतहंसघनहरिविदेहर-
म्यकर्त्तरण्यवनेरावमनामभाञ्जि सप्त क्षेत्राणि । एष-
मेव भातपीषण्डे पुष्करार्थे च द्विगुणानि क्षेत्राणि ॥

मेरुगिरेर्दक्षिणतो निपथस्योत्तरतो देवपुरषः ।

नीलपर्वनादक्षिणेन नदुत्तरेणोत्तराः कुरवः । देवकु-
रुत्तरकुरुभ्योऽन्यत्र भरतैरावनविदेहाः कर्मभूमयः ॥

एवं लवणोदकालोदपुष्करोदवरुणोदर्क्षीरोदवृ-
तोदेशुवरोदनन्दीश्वरोदारुणवरोदादिभिस्समुद्रैः क्र-
मेणान्तरिना जम्बूघानकीवण्डपुष्करवरवरुणवर-
क्षीरवरघृतवरेक्षुवरनन्दीश्वरारुणवरादयोऽसंख्याताः
स्वयम्भूरमणपर्यन्ता द्वीपसमुद्राः परित एकरज्जुवि-
ष्कम्भे वर्तन्ते ॥

तत्र पुष्करवरद्वीपार्धं यावन्मानुपं क्षेत्रम् । ततः
परं मनुष्यलोकपरिच्छेदकः प्राकाराकारो मानुषोत्तरो
नाम भूधरो वर्तते । नास्मात्परतो जन्ममरणे मनु-
ष्याणां जायेते ॥

अथकाभिधानममनलादृध्यं तवन्युत्तरमशान-
योजनान्नेऽनुक्रमेण जवन्योन्कृष्टतःपल्योपमाष्टमप-
तुर्थभागायुष्काणां तारकाणां विमानानि । तत्र ऊर्यं
दशयोजनेषु महत्याधिकपल्योपमायुष्कर्म्यविमानं ।
तदुपर्यशीनियोजनेषु लक्षाधिकपल्योपमायुष्कचन्द्र-
विमानं । ततोऽप्यूर्ध्वं विंशतियोजनेषु अर्धपल्यैक-
पल्योपमायुष्काणां नक्षत्रघटाणां विमानानि ॥

एवममी ज्योतिर्गणा एकविंशत्युत्तरकादशशत-
योजनदूर्गतो मेरुः परिध्रमन्ति ॥

ततश्चोपरि पूर्वादिक्रमेण विजयवैजयन्तजयन्ता-
पराजितानि विमानानि सन्ति । मध्ये च सर्वार्थ-
सिद्धविमानम् । आद्यचतुर्विमानस्थानामुत्कृष्टनो-
द्वात्रिंशत्सागरोपमं जघन्यत एकत्रिंशत्सागरोप-
ममायुः । सर्वार्थसिद्धस्थानान्तु जघन्याभावेनोत्क-
र्षेण त्रयस्त्रिंशत्सागरोपममायुः । आद्यस्थानद्वयं
घनोदधिप्रतिष्ठं तदुपरिस्थानत्रयं वायुप्रतिष्ठं तदु-
परिस्थानत्रयं च घनोदधिघनवानप्रतिष्ठं शेषाणि
च गुग्गुलुगुणवत्त्वादाकाशप्रतिष्ठानि ॥

ग्रंथेयकेषु अनुत्तरे च कल्पातीना देवा निवसन्ति ॥

तत ऊर्ध्वं द्वादशयोजनात् पञ्चचत्वारिंशल्लक्ष-
योजनपरिमाणा मध्ये चाष्टयोजनवाहन्या अन्ते
मक्षिकापक्षवत्कृशनरा उत्तानानपत्राकारा ईपत्पा-
ग्भाराभिधानाष्टमी स्वच्छस्फटिकरूपा सिद्धशिला-
पराभिधाना पृथिवी ॥

तत ऊर्ध्वं चतुर्थगव्यूतिषष्ठभागे आलोकान्तं
सिद्धानां निधामः ॥

तत्र रुचकात्मसंभ्रमंशानां गायत्मार्षरज्जुम्बत
आ सनत्कृमारमाहेन्द्रमेकरज्जुम्बतस्महम्भारं गाय-
त्मार्षं रज्जुद्वयं तग्गादच्युतं गायंदकरज्जुम्बत आ-
लोकान्तं किञ्चिदनेका रज्जुः ॥

का आचाम्बुपारणारूपा ग्रामादिभ्यो बहिर्द्व-
मुत्तमशयनाशामनस्थितिपूर्विकयोरोपसर्गमहनरूपा
प्रतिमा अष्टमी ॥

उत्कटिकाशामनस्थितिपूर्विका पृथोक्तैव नवमी
प्रतिमा ॥

गोदोत्रिकाशामनस्थितिपूर्विका तादृश्येव दश-
मी प्रतिमा ॥

निर्जलपष्टभक्तप्रत्याख्यानपूर्विका ग्रामाद्बहिश्च-
तुरहुलान्तरचरणविन्यमनरूपा प्रलम्बिनबाहुकायो-
त्सर्गकरणात्मिकाऽहोरात्रप्रमाणा प्रतिमैकादशी ॥

अष्टमभक्तपानीया ग्रामाद्बहिरीपदवनमितो-
त्तरकाया एकपुद्गलन्यस्तदृष्टिकाऽनिमिषनेत्रा सुगुप्ते-
न्द्रियग्रामा दिव्यमानुपाद्युपसर्गसहनसमर्था कायो-
त्सर्गावस्थापिन्येकरात्रिकी प्रतिमा द्वादशी ॥

तत्तद्विषयेभ्यस्तत्तदिन्द्रियाणां विरमणरूपाः
पञ्च इन्द्रियनिरोधाः ॥

आगमानुसारेण बह्वपात्रादीनां सम्यङ्निरी-
क्षणपूर्वकं प्रमार्जनं प्रतिश्लेषना ॥

सा च सूत्रार्थतत्त्वत्रयानसन्त्यक्त्वमिश्रमिथ्या-
त्वमोहनीययर्जनकामस्नेहदृष्टिरागपरिहारशुद्धदेवगु-

रूपमादिरकृदेयकृगुरुकृधर्मपरिवर्जनज्ञानदर्शनचारि-
शादरज्ञानदर्शनचारिअविराधनापरिहारमनोवचन-
कायगुण्यादरमनोवाकायदण्डपरिहाररूपभायनाग-
भिनवचनोधारणपूर्वकवस्त्रादिनिरीक्षणप्रमार्जनरूपा
पञ्चविंशतिप्रकारा विज्ञेया ॥

हास्परत्परनिपरिहारभयशोकजुगुप्सापरिहार-
शृष्णनीलकापोतलेष्टयापरिहारस्वद्विस्मानगौरवपरि-
हारमायामिथ्यानिदानशल्यपरिहारक्रोधमानमाया-
शोभपरिहारपृथिव्यमंजोवायुवनस्पतिअसकापरक्ष-
णात्मकभाषपूर्णवचनोधारणपूर्वकस्थाङ्गप्रमार्जनान्मि-
का पा सा पञ्चविंशतिस्त्वपोपलक्षणतो बांध्या ॥

प्रागुपदर्शिता गुप्तयस्त्रिभ्यः ॥

साधुनिगमविशेषोऽभिमतः । न च द्रव्यक्षेत्र-
कालभाषलक्षणुर्धिभः ॥

विशिष्टद्रव्यपरिमतो द्रव्याभिमतः । विशिष्ट-
क्षेत्रम्भदानुगताशादलादिघट्टणं क्षेत्राभिमतः । वि-
शिष्टकाल त्वालादिघट्टणं कालाभिमतः । विशिष्ट-
भाषयुतदानुगताशादलादिपरिमतो भाषाभिमतः ॥

इति करणनिरूपणम्

तद्वान् चारिप्रीत्युत्पत्ते । न पक्षविधः पुलाक-
कुलाकाकुलीलनिर्घन्धानागतभेदान् ॥

का आवाह्यगारणाख्या ग्रामादिभ्यो षट्स्वर्य-
मुत्पन्नगणनाशामनम्भितिपूर्विकयोरोपमर्गसहनरूपा
प्रतिमा अष्टमी ॥

उत्कटिकाशामनम्भितिपूर्विका पुर्यंकित्य नयमी
प्रतिमा ॥

गोदाहिकाशामनम्भितिपूर्विका तारुडप्य दश-
मी प्रतिमा ॥

निजन्तपद्यमकप्रत्याख्यानपूर्विका ग्रामाद्विद्व-
नुरदुलान्तरणयिन्यमनरूपा प्रलम्बिनपाहुकायो-
न्मर्गकरणान्मिकाऽङ्गोराप्रमाणा प्रनिर्मेकादशी ॥

अष्टमभक्तपानीया ग्रामाद्विहीषद्वनमितो-
त्तरकाया एकपुद्गलन्यन्तदृष्टिकाऽनिमिपनेत्रा सुगुते-
न्द्रियग्रामा दिव्यमानुषानुपमर्गसहनममर्था कापो-
त्मर्गावस्थायिन्येकरात्रिकी प्रतिमा द्वादशी ॥

तत्तद्विषयेभ्यस्तत्तदिन्द्रियाणां विरमणरूपाः
पञ्च इन्द्रियनिरोधाः ॥

आगमानुसारेण यन्त्रपात्रादीनां सम्यङ्निरी-
क्षणपूर्वकं प्रमार्जनं प्रतिष्ठेयवना ॥

सा च सूत्रार्थतत्त्वश्रद्धानसन्यक्तवमिश्रमिध्या-
त्वमोहनीयवर्जनकामस्नेहदृष्टिरागपरिहारशुद्धदेवगु-

शृङ्गाराय तैलादिना दण्डपात्रादीन्युज्वलीकृत्य
ग्रहणशील उपकरणयकृशः । अनागुप्तव्यतिरेकेण
भूपार्थं कारचरणादिप्रक्षालननेत्रादिमलनिम्मारण
दन्तक्षालनकेशसंस्कारायनुष्ठाना शरीरयकृशः ॥

पुनरपि यकृशः पञ्चविधः । आभोगानाभोग-
संश्रुतासंश्रुतसूक्ष्मभेदात् ॥

शरीरोपकरणानामलङ्कारस्साधनामकार्यं इति
ज्ञानवान् कर्त्ता च यकृश आभोगयकृशः । सहसा
च शरीरोपकरणानामलङ्कर्ता यकृश अनाभोगः ।
लोकैरविदिनदोषो यकृशसंश्रुतः । प्रकटं दोषानुष्ठाना
यकृशोऽसंश्रुतः । किञ्चित्प्रमादी नेत्रमलाद्यपनयकारी
यकृशसूक्ष्मयकृशः । एते यकृशास्सामान्येनर्द्धियश-
स्सामान्यमानगौरवाश्रिता अविविक्तपरिवाराम्बुद-
योग्यशयलधारित्रा योध्याः ॥

उत्तरगुणधिराधनसंज्वलनकृपायोदयान्पतरम्मा-
हृत्तिनचारित्र्यः कुशीलः । स चाऽऽसेयनाकृपाय-
भेदेन द्विविधः ॥

वैपरीत्येन संपमाराधक आसेयनाकुशीलः ।
अपमेव प्रभिसेयनाकुशील उच्यते । संज्वलनकोपा-
शुदयाहृत्तिनचारित्र्यः कृपायकुशीलः ॥

द्विविधोऽपि सः पञ्चविधः । ज्ञानदर्शनचरणतपो
यथासूक्ष्मभेदात् ॥

ज्ञानदर्शनचरणतपसां वैपरीत्येनाऽऽसेवकाश्च-
त्वारः प्रतिसेवनाकुशीलाः । शोभनतपस्वित्यप्रशं-
साजन्यसन्नोपवान् यथासूक्ष्मप्रतिसेवनाकुशीलः ॥

संज्वलनक्रोधादिभिः ज्ञानदर्शनतपसां स्वाभि-
प्रेतविषये व्यापारयिता ज्ञानादित्रिविधकपायकु-
शीलः । कपायाक्रान्तः शापप्रदः कुशीलश्चारित्रक-
पायकुशीलः । मनसा क्रोधादिकर्ता कुशीलो यथा
सूक्ष्मकपायकुशीलः ॥

निर्गतमोहनीयमात्रकर्मा चारित्री निर्ग्रन्थः । स
चोपशान्तमोहो क्षीणमोहश्चेति द्विविधः ॥

संक्रमणोद्धर्तनादिकरणायोग्यतया व्यवस्थापि-
तमोहनीयकर्मोपशान्तमोहः । क्षपितसर्वमोहनीय-
प्रकृतिको निर्ग्रन्थः क्षपितमोहः ॥

द्विविधोऽपि सः प्रथमाप्रथमचरमाचरमममय
यथासूक्ष्मभेदात् पञ्चविधः ॥

अन्तर्मुहूर्त्तप्रमाणे निर्ग्रन्थकालममयराशौ प्रथ-
मसमय एव निर्ग्रन्थत्वं प्रतिपद्यमानः प्रथमममय-

निर्ग्रन्थः । अन्यसमयेषु विद्यमानोऽप्रथमसमय-
निर्ग्रन्थः ॥

अन्निमसमये विद्यमानधरमसमयनिर्ग्रन्थः ।
शेषेषु विद्यमानोऽधरमसमयनिर्ग्रन्थः । आर्शा पूर्वा-
नुपूर्वा अन्त्या च पद्यानुपूर्वा व्यपदिष्टौ । प्रथ-
मादिममयाविषयभ्रया सर्वेषु समयेषु वर्तमानो यथा-
सूक्ष्मनिर्ग्रन्थः ॥

निरस्तयानिकर्मचतुष्टयः स्नानकः । स सयो-
गयोगिभेदेन द्विचिधः । मनोवादापन्नापारया-
ननामकः सयोगी । सर्वथा समुच्छिद्ययोग्यापार-
यान्स्नानयोऽयोगी ॥

संगमध्रुमप्रतिसेवनामीर्षद्विहृलेद्योपयानस्थानै-
रिष्यायां गते ॥

पुलाकपकुशाप्रतिसेवनाकुशीलाः सामागिकसं-
यमे छेदोपस्थाप्ये च वर्तन्ते । कपापकुशीलाः परि-
हारविद्वुद्धौ सूक्ष्मसंपरापे च । निर्ग्रन्थाः स्नानकाश्च
यथाख्यात गप ॥

पुलाकपकुशाप्रतिसेवनाकुशीला उन्कर्षणान्नै-
काक्षराणि वक्षपुर्वाणि धुनानि धारणन्ति । कपाप-
कुशीला निर्ग्रन्थाश्च अनुदंशपूर्वपराः । जपन्पेन

पुलाकानां श्रुतमाचारवस्तु । यकृशकृशीलनिर्घ्न्य
नामष्टौ प्रवचनमातरः । स्नानकास्तु श्रुतरहिताः के-
लज्ञानवत्त्वात् ॥

क्षपाभोजनविरतिसहितपञ्चमूलगुणानामन्य-
तमं बलात्कारेण प्रतिसेवते पुलाकः । यकृशो मूल-
गुणाविराधक उत्तरगुणांशो विराधकः । प्रतिसेव-
नाकृशीलो मूलगुणाविराधक उत्तरगुणेषु काश्चिद्वि-
राधनां प्रतिसेवते । कषायकृशीलनिर्घ्न्यस्नान-
कानां प्रतिसेवना नास्ति ॥

पुलाकादयश्मये मयेषां तीर्षकृतां तीर्षेषु भ-
वन्ति ॥

ज्ञानदर्शनचारिग्रन्थभायलिङ्गानि मयेषां स्युः ॥
रजोहरणादिद्रव्यलिङ्गानि तु केषाश्चित्मयेषु भव-
न्ति केषाश्चित्कदाचित् केषाश्चिन्नेव भवन्ति ॥

पुलाकस्योत्तराग्निम्यो लेश्या । यकृशप्रतिसे-
वनाकृशीलयोः पट्टपि । परिहारविशुद्धिश्च कषाय-
कृशीलस्योत्तराग्निम्यः । मृदमसपराणस्यस्य तस्य
निर्घ्न्यस्नानकयोश्च केषाम्ना शुद्धा लेश्या । अणोसस्य
शैलेशीप्रतिपद्यस्य न काचिदपि भवति ॥

पुलाकस्योत्तराग्निम्यो लेश्या । यकृशप्रतिसेवना-

कुडीलपोर्नघमदशमदेवलोकयोः कपायकुडीलनि-
घ्नयोस्तु सर्वार्थसिद्धे । सर्वेषामपि जघन्यः पल्लो-
पमपृथक्त्वस्थितिके मौधमे । स्नातकस्य निर्वाणे ॥

पुलाककपायकुडीलपोर्लब्धस्थानानि सर्वजघ-
न्यानि । तौ युगपदसंख्येयानि स्थानानि गच्छतः ।
ततः पुलाको व्युच्छिद्यते । कपायकुडीलस्तु गच्छ-
त्पसंख्येयस्थानान्येककः । ततः कपायकुडीलप्रति-
मेवनाकुडीलयकुडा युगपदसंख्येयानि संपमस्था-
नानि गच्छन्ति । ततो यकुशो व्युच्छिद्यते ततोऽसं-
ख्येयस्थानानि गत्वा प्रतिमेवनाकुडीलो व्युच्छिद्यते
ततोऽसंख्येयानि स्थानानि गत्वा कपायकुडीलो
व्युच्छिद्यते । अत ऊर्ध्वमकपायस्थानानि निर्घेन्यः
प्रतिपद्यते । सोऽप्यसंख्येयस्थानानि गत्वा व्युच्छि-
द्यते, अत ऊर्ध्वस्थानं गत्वा स्नातको निर्वाणं
प्राप्नोतीति दिक् ॥

जिह्वामुलां यथाशास्त्रं सम्यक्चरणमीरितम् ।

अक्षरेण विधानेन सम्प्रदायानामिष्टये ॥

इति भीमद्विजयकमलपूरीधरपाण्यतलिनरिन्ध-
स्तात्मभक्तिभरेण विजयलब्धिपूरिणा वि-
निर्मितः तस्यन्ध्यायविभाकरस्य प्राप्तः

दिल्ली (१२१)

